

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет гуманітарних наук

Кафедра літературознавства імені Володимира Моренця

**Англійська дитяча література кінця XIX та початку XX століття:  
порівняльний аспект**

Кваліфікаційна робота  
студентки IV року навчання  
освітньої програми  
«Мова, література, компаративістика»  
спеціальності – 035.1 Філологія  
(українська мова та література)  
Освітня програма –  
*мова, література, компаративістика*

**Драч Єви Сергіївни**

Науковий керівник –  
Веретельник Р. М.

Київ – 2023

## Зміст:

|                                              |    |
|----------------------------------------------|----|
| Вступ.....                                   | 3  |
| 1. Соціальні теми у дитячій літературі.....  | 5  |
| 1.2. Теорія екокритики.....                  | 7  |
| 2. Тема сепарації.....                       | 9  |
| 2.1. Самостійна сепарація.....               | 9  |
| 2.2. Примусова сепарація.....                | 17 |
| 3. Взаємини людини й тварини.....            | 22 |
| 3.1. Влада людини над твариною.....          | 22 |
| 3.2. Влада тварини над людиною.....          | 31 |
| 3.3. Духовний зв'язок дитини з твариною..... | 35 |
| 4. Взаємини сіблінгів.....                   | 39 |
| 4.1. Гендерне розмежування.....              | 39 |
| 4.2. Конкуренція.....                        | 41 |
| 4.3. Лідер.....                              | 43 |
| 4.4. Спільна мета як засіб об'єднання.....   | 47 |
| 5. Обмеження свободи.....                    | 49 |
| 5.1. Перехід до відкритого простору.....     | 52 |
| Висновки.....                                | 55 |
| Джерела.....                                 | 58 |

## Вступ

Наша робота присвячена розгляду соціальних проблем, які підіймали у своїй літературі англійські дитячі письменники кінця XIX – початку XX ст.

**Актуальність дослідження.** Важливість звернення до соціальних тем у дитячій літературі – тема праць багатьох західних літературознавців та дослідників. Серед них Бруно Беттлгейм, що у своїй праці «The Uses of Enchantment» окреслив функції літературних творів у вирішенні внутрішніх конфліктів дитини, Мітчел Камалі та дослідниці Зілібель Мтуман та Маїшіко Дорін, які позначають це терміном «бібліотерапія». Елізабет Стреле наголошує на необхідності обговорення художньої літератури у класі, серед однолітків.

Матеріал, зібраний у працях дослідників, є основою для нашого дослідження. У роботі ми розглядаємо досить актуальні та важливі теми, такі як тема.

**Мета дослідження** – зазначити важливість вирішення важливих соціальних проблем у дитячій літературі, звертаючись до теми сепарації, взаємини людини й тварини, братів та сестер, теми обмеження свободи у творах англійських письменників кінця XIX – початку XX ст. Нам необхідно дослідити підходи різних авторів до висвітлення цієї проблеми та з'ясувати чи допоможуть їхні твори вирішити подібні проблеми своєму читачу

Для досягнення зазначеної мети слід розв'язати такі **завдання**:

- зазначити важливість звернення до актуальних тем у дитячій літературі
- визначити особливості зображення проблеми сепарації у творах дитячої літератури
- визначити особливості зображення теми взаємин людини й тварини
- визначити особливості зображення теми взаємин сіблінгів
- визначити особливості зображення проблеми обмеженого простору

**Об’єктом дослідження** є соціальні проблеми у англійській дитячій літературі кінця XIX – початку XX ст.

**Предмет дослідження** – розгляд проблеми сепарації, визначення актуальності теми взаємин людини і тварини, зазначення особливостей поведінки сіблінгів, звернення до питання обмеженого простору на матеріалі англійської дитячої літературі кінця XIX – початку XX ст.

**Методи дослідження** – герменевтичний, рецептивна теорія з психологічними елементами аналізу тексту, робота над текстом із використанням критичної літератури.

Дослідження здійснюється на матеріалі статей науковців, зазначених у списку літератури, вибраних творів англійських письменників Джека Лондона, Редьярда Кіплінга, Чарльза Кінгслі, Едіт Несбіт та Джеймса Баррі.

## 1. Соціальні теми у дитячій літературі

Бруно Бетлгейм у своїй праці «The Uses of Enchantment» пише, що усвідомлення сенсу життя людини є досягненням психологічної зрілості. Це досягнення є результатом довготривалого розвитку. Дитина повинна ще з раннього віку вчитись краще розуміти себе та свої емоції. Це допоможе не лише ідентифікувати свою особистість, а й у майбутньому - розуміти інших [19, с. 1].

Бетлгейм – вихователь та терапевт. Він вважає, що діти не потребуватимуть спеціальної медичної допомоги, якщо їм змалечку допомагатимуть пізнавати цей світ та розуміти сенс життя. Найкраще цю функцію виконує художня література [19, с. 2]. Мітчел Камалі теж зауважує, що дитяча література може допомогти дитині вирішити деякі соціальні проблеми [20, с. 10]. Зілібель Мтуман та Маїшіко Дорін позначають такий спосіб вирішення життєвих викликів терміном бібліотерапія (biblus – з гр. «книга» та therapy – з англ. «лікування»). Бібліотерапія допомагає морально справитись зі знущаннями однолітків, жорстоким поведінням в сім'ї тощо, адже дитина під час читання ідентифікує себе з головним героєм, який справляється з труднощами [21, с. 450]. З 1895 року у британській літературі почали змальовувати дитинство більш реалістично, часто від першої особи [11, с. 166].

Дуже важливо дати дитині можливість осмислити художній твір, самостійно пережити сюжет разом із головним героєм та знайти вирішення своїх внутрішніх переживань. Дорослий не повинен втручатись у цей процес та інтерпретувати казку дитині з своєї точки зору [19, с. 18].

Читання літератури у школі теж необхідна умова для формування світогляду дитини. Обговорення книг у класі – найкращий спосіб зрозуміти свої емоції та емоції інших людей. Крім цього, діти вчаться висловлювати свою

думку та дослухатись до слів співрозмовника, пізнаючи для себе щось нове. Вчителі повинні заохочувати дітей до вирішення соціальних проблем через такі дискусії, цінувати підхід кожного [22, с. 219].

Отже, підняття соціально важливих тем у дитячій літературі – перший крок до психологічної зрілості дитини, що дасть змогу у майбутньому розуміти свої емоції та емоції інших. Зілібель Мтуман та Маїшіко Дорін позначають це терміном «бібліотерапія». Батьки повинні дати волю дитячій свідомості під час читання та не втручатись у процес вирішення дитиною своїх внутрішніх переживань. Читання літератури у школі теж необхідна умова для формування світогляду дитини.

### *1.1. Теорія екокритики*

Останнім часом дослідники досить часто підходять до вивчення художньої літератури з точки зору різних дисциплін. У цьому підрозділі ми зосередимо увагу на теорії екокритики.

Екокритика – нова течія літературознавства, що почала формуватись у 1990 роках. Термін виник у США, коли на літературних кафедрах американських університетів почали обговорювати тему людини й довкілля. Зважаючи на сучасні екологічні проблеми, а отже й втрату духовного зв'язку між людиною та природою, цей природо-центричний підхід до літературознавства стає все більш актуальним та важливим [23, с. 100]

Витоки цього підходу, як зауважує дослідниця Лариса Статкевич, у англо-американському романтизмі, якому було властиве сприйняття світу як витвору божественного мистецтва. Природа сприймається як живий організм, а людина є частиною цієї системи. Таке бачення протиставляється модерному і просвітницькому механічному уявленню про природу (природа – сконструйований механізм) [23, с. 101]. Романтизм критикує індустріалізацію та робить спроби захистити природу від промислової діяльності. Дебора Джонсон звертає увагу на ще одну рису епохи романтизму: бажання людини бути одним цілим з природою, але водночас з тим, домінувати над світом. Тому ключовою позицією сучасної екокритики є подолати розпадину між соціумом та навколишнім середовищем [23, с. 102].

В англійській літературі кінця XIX – початку XX ст. часто підіймається проблема взаємодії людини з довкіллям. Джек Лондон описує психологію тварин та труднощі їхнього життя серед людей. Редьярд Кіплінг та Чарльз Кінгслі зображають особливості людського перебування у світі природи.

Отже, екокритика – новий підхід до аналізу літературних текстів. Ця течія, що підіймає проблематику взаємодії людини зі світом природи, бере свій початок в англо-американському романтизмі, де природа сприймалась як живий організм. Модерне та просвітницьке уявлення – протилежне, тут природа постає як сконструйований механізм. Дебора Джонсон звертає увагу на двостороннє бажання людини доби романтизму: бути в гармонії з природою та водночас домінувати над нею.

## 2. Тема сепарації

Як зазначає Лаура Райдоніс Бейтс, етап сепарації від батьків є дуже складним, але тим не менш важливим етапом у житті кожної людини. Бруно Бетлгейм зазначає, що репрезентація розлуки з родиною у казках та літературі може підготувати читача до майбутньої незалежності, самостійності [10, с. 49]. Англійські дитячі письменники кінця XIX – початку XX ст. активно підіймали цю тему у своїй творчості.

### 2.1. Самостійна сепарація

У своїх повістях «Біле ікло» та «Поклик пращурів» Джек Лондон детально описує психологію тварини під час процесу сепарації. На прикладі його твору «Біле ікло» ми можемо умовно поділити перехід до самостійності на декілька етапів.

На початку повісті вовчєня народжується у печері і одразу ж потрапляє під цілковитий контроль своїх батьків. Його простір обмежено стінами, тому Біле Ікло не знає про існування чогось за межами свого дому: «His world was gloomy; but he did not know that, for he knew no other world»<sup>1</sup> [1, с. 56]. Щоразу коли вовчєня намагається покинути печеру, вовчиця відкидає його назад: «It was in this way that the grey cub learned other attributes of his mother than the soft, soothing, tongue»<sup>2</sup> [1, с. 57]. Перші спроби дитини уникнути контролю своїх батьків - початковий етап сепарації.

Наступний етап настає, коли вовчиця починає покидати печеру. Оскільки Біле Ікло засвоїв правило про те, що не можна виходити, він спочатку не наважувався це зробити: «Not only had this law been forcibly and many times

---

<sup>1</sup> Світ його був темний, хоча воно не підозрювало цього, оскільки не знало іншого місця (переклад Базилянської)

<sup>2</sup> Ось тут вовчєня спізнало й інші особливості своєї матері, окрім її м'якого, лагідного язика

impressed on him by his mother's nose and paw, but in him the instinct of fear was developing»<sup>3</sup> [1, с. 62]. Переборення внутрішнього страху перед новим – ще один важливий крок до набуття самостійності: «In the end, one day, fear and obedience were swept away by the rush of life, and the cub straddled and sprawled toward the entrance»<sup>4</sup>[1, с. 64].

Саме тоді починається наступний етап - процес адаптації до зовнішнього світу та засвоєння його законів. Досвід полювання на куріпок дав йому розуміння того, що можна нападати на слабших: «They made noises, and at first he was frightened at them. Then he perceived that they were very little, and he became bolder»<sup>5</sup> [1, с. 67]. А момент страху перед яструбом – що у світі є ще й сильніші за тебе істоти, яких потрібно остерігатись: « Live things were meat. They were good to eat. Also, live things when they were large enough, could give hurt»<sup>6</sup> [1, с. 69]. Але крім цікавості, вовчєня відчувало ще й тугу за своєю матір'ю: «He had recollected that there was such a thing in the world as his mother. And then there came to him a feeling that he wanted her more than all the rest of the things in the world»<sup>7</sup> [1, с. 71].

Пізніше Кічі та Біле Ікло потрапляють до табору людей, тому змушені адаптуватись до нових умов життя. Це теж стає випробуванням для вовчєня. Йому все незнайоме і єдина рідна істота – його мама, від якої Біле Ікло не

---

<sup>3</sup> Цей закон багато разів вселяла йому мати, штовхаючи його то носом, то лапою, та у ньому самому починав розвиватись інстинкт страху

<sup>4</sup> І нарешті страх і слухняність були відкинуті вбік натиском життя, і одного дня вовчєня непевними, боязкими кроками попрямувало до виходу з печери

<sup>5</sup> Пташенята запищали, і вовчєня спочатку злякалося; потім, побачивши, що вони зовсім маленькі, осміліло

<sup>6</sup> Живі істоти – це м'ясо, вони приємні на смак. Але великі живі істоти завдають болю

<sup>7</sup> Воно зненацька згадало, що у нього є мати, і відчуло, що вона потрібна йому більше за все на світі

відходить ні на мить: «He felt a vacancy in him, a need for the hush and quietude of the stream and the cave in the cliff»<sup>8</sup> [1, с. 87].

Через якийсь час Біле Ікло звекає до нового місця та його спроби відділитись від матері стають частішими: «Kiche licked White Fang soothingly with her tongue, and tried to prevail upon him to remain with her»<sup>9</sup> [1, с. 88].

Останній етап сепарації Білого Ікла від матері – від'їзд Кічі. Її продають торговцю та забирають з табору. Спочатку вовчєня намагалось наздогнати човен, у якому везли Кічі, до кінця не усвідомлюючи розлуку з найдорожчою істотою: «White Fang saw his mother taken aboard Three Eagles' canoe, and tried to follow her»<sup>10</sup> [1, с. 95].

Сивого Бобра, одного з жителів племені, дуже дратує така поведінка тварини, він б'є Біле Ікло, але вовчєня дає відсіч кривднику: «he showed his teeth and snarled fearlessly in the face of the wrathful god»<sup>11</sup> [1, с. 95].

Незважаючи на те, що Біле Ікло поступово звекає до життя у селищі, вчиться захищатись від нападів інших собак, він все ще сумує за Кічі: «That night, when all was still, White Fang remembered his mother and sorrowed for her»<sup>12</sup> [1, с. 97]. Вовчєня навіть робить спроби втекти від людей до рідної печери, аби знову відчути себе у безпеці, як у дитинстві під захистом батьків: «Quite deliberately he determined to stay behind. He waited his opportunity to slink out of camp to the woods»<sup>13</sup> [1, с. 103].

Через якийсь час коли Біле Ікло зустрічає Кічі, замість радощів на вовчєня чекає лише гарчання: «But it was not Kiche's fault. A wolf-mother was not made

---

<sup>8</sup> Він відчував якусь порожнечу в собі, він тужив за тишею та спокоєм, що панували біля струмка і в рідній печері

<sup>9</sup> Кічі ласкаво облизувала своє дитинча і намагалася втримати його біля себе, але цікавить Білого Ікла була ненаситна

<sup>10</sup> Біле Ікло побачив, як Три Орли взяв його матір до себе в пірогу, і хотів стрибнути за нею

<sup>11</sup> Він вишкірив зуби і загарчав просто в обличчя розгніваному божеству

<sup>12</sup> Тієї ж ночі, коли в селищі все стихло, Біле Ікло пригадав матір і засумував

<sup>13</sup> Біле Ікло вирішив залишитись і при першій же нагоді вшився з селища до лісу

to remember her cubs of a year so before»<sup>14</sup> [1, с. 118]. Аналізуючи таку реакцію Кічі на Біле Ікло, можна провести паралель з реальною життєвою ситуацією, коли людина, повертаючись додому після довгої відсутності, розуміє, що у її рідних вже зовсім нове життя.

Едіт Несбіт у романі «Діти залізниці» описує життя дітей під час кризи у сім'ї. Спочатку двоє сестер та брат жили у садибі з фасадом, у них було комфортне життя: «These three children always had everything they needed: nice clothes, the comfort of a family hearth...»<sup>15</sup> [6, с. 4]. Іноді діти капризували та поводити себе нечемно. Наприклад, коли у Пітера зламалась іграшка, він почав вередувати: «I hate oatmeal! I hate barley water!»<sup>16</sup> [6, с. 5], «-What would you like? - asked my mother. – Pigeon pie! said Peter eagerly»<sup>17</sup> [6, с. 5]. Але це тривало до того часу, поки не заарештували їхнього батька за шпіднаж, і решта сім'ї переїхала у крихітний будинок поблизу залізниці.

Тоді діти починають поступово звикати до самотійності, адже у новій домівці немає слуг: «We are in a new house, have you forgotten? Now we don't have any servants»<sup>18</sup> [6, с. 21]. З часом вони звикають до життя без тата і проводять все більше часу на самоті, тому що мама – дуже зайнята роботою: «Over time, the children got used to living without dad...They got used to the fact that they no longer went to school and saw very little of their mother»<sup>19</sup> [6, с. 27]. Діти самотійно справляються з проблемами. Коли їхня мама захворіла, вони вирішили попросити допомоги у літнього джентльмена та дістали для неї ліки: «Our mother is sick, and the doctor says that she needs things, the list of which is at

---

<sup>14</sup> Проте Кічі не звинила. Вовчиці забувають своїх вовчент, яким виповнилось рік чи більше

<sup>15</sup> Ці троє дітлахів завжди мали все, чого потребували: гарний одяг, затишок сімейного вогнища... (тут і далі переклад видавництва «Знання»)

<sup>16</sup> Ненавиджу вівсянку! Ненавиджу ячмінну воду!

<sup>17</sup> -А чого б тобі хотілося? – запитала мама. -Пирога з голуб'ятиною! – жадібно сказав Пітер

<sup>18</sup> Ми в новому будинку, хіба ти забула? Тепер жодних слуг ми не маємо

<sup>19</sup> Згодом діти звикли жити без тата...Звикли до того, що більше не ходили до школи і дуже мало бачились з мамою

the end of the letter... Dad will pay you later...»<sup>20</sup> [6, с. 47]. Діти самотійно займаються домашніми справами. Коли їх запрошують на захід, де їх будуть нагороджувати за хоробрість, вони самотійно перуть одяг: «-Phil and I can wash them ourselves»<sup>21</sup> [6, с. 94]. Пітер, що раніше вередував через дрібниці, стає більш стриманим: «-Oh, why bother mom about every little thing - grumbled Peter. - Especially when she is busy»<sup>22</sup> [6, с. 122].

Проте, не лише діти зазнають наслідків сепарації, їхня мама також сумує за бабуся та дитинством: «Memories of the times when she was a little girl and the whole world to her mother rolled over her. It seems so easy and natural to run to your mother when you experience some difficulties»<sup>23</sup> [6, с. 42].

Сепарація відбувається у творі Едіт Несбіт «Історія про шукачів скарбів». Дітей об'єднує спільна мета – вони хочуть заробити гроші, щоб відновити сімейний маєток. Малята самотійно їздять до іншого міста в редакцію, знайомляться з різними людьми та вирішують проблеми, а батько усвідомлює, що його діти стають дорослішими: «I don't have enough time for you. My business takes too much, and I have a lot of trouble. But I can't let you be left to your own devices like this»<sup>24</sup> [9, с. 178].

У творі Джека Лондона «Подорож на «Сліпучому» головний герой Джо покидає дім через сварку з батьком. Хлопець влаштовується матросом на кораблі «Сліпучий». Сепарація теж відбувається у більш швидкому темпі, що

---

<sup>20</sup> Наша мама захворіла, а лікар каже, що їй потрібні речі, список яких іде у кінці листа ... Тато вам потім заплатить...

<sup>21</sup> Ми з Філ самі можемо їх випрати

<sup>22</sup> Ой, навіщо турбувати маму через кожну дрібницю – пробурчав Пітер. – Особливо коли вона зайнята

<sup>23</sup> На неї накопили спогади про ті часи, коли вона була маленькою дівчинкою і цілим світом для своєї мами. Здається, це так легко і природно – бігти до мами, коли зазнаєш якихось труднощів

<sup>24</sup> У мене не вистачає часу. Мої справи забирають дуже багато, та й клопоту в мене чимало. Але я не можу допустити, щоб ви були ось так надані самим собі

й відчуває головний герой: «His fifteen years increased to twenty at the thought of it»<sup>25</sup> [4, с. 44].

Сепаровані герої Джека Лондона часто потрапляють у компанію недоброзичливих та жорстоких людей. Таким чином, герой отримує цілковите усвідомлення того, що світ несправедливий і у ньому потрібно боротись за своє місце. Джо живе серед піратів і йому дуже важко звикнути до нових умов: «He had never had to face the dark side of life»<sup>26</sup> [4, с. 52].

Через різку зміну оточення, хлопець відчуває сум за домом, за друзями і близькими: «Then he felt a slight pinch in his chest at the thought of the mother and her anxiety, but, remembering his father, he again became gloomy»<sup>27</sup>; «He wanted to see Charlie and Fred»<sup>28</sup> [4, с. 44]. Навіть через якийсь час перебування на кораблі, він продовжує згадувати свою родину: «And his sister Bessie rests sweetly there, who, going down to tea in the morning, will be surprised that he is not there.»<sup>29</sup> [4, с. 56].

Пошук друзів чи ворогів – важливий етап при адаптації у новому суспільстві [10, с. 53]. Джо починає шукати підтримку серед людей, які його оточують і знаходить товариша на ім'я Фріско-Кід: «He knew instinctively that in case of need, of all those present, only Frisco Kid would support him»<sup>30</sup> [4, с. 46]. Фріско-Кід – це така ж дитина, яка потребує підтримки сім'ї та батьків, проте він вже давно від них сепарувався: «At the same time, Frisco-Kid dreamed of quiet

---

<sup>25</sup> Він одразу постаршав у своїх очах на років п'ять (перекладено за допомогою інтернет-сервісу Перекладач)

<sup>26</sup> Йому ще жодного разу не доводилось зіштовхуватись з темною стороною життя

<sup>27</sup> Потім у нього трохи защеміло в грудях при думці про матір та її тривогу, але, згадавши батька, він знову спохмурнів

<sup>28</sup> Йому хотілося побачити Чарлі та Фреда

<sup>29</sup> І там же солодко спочиває його сестричка Бессі, яка зійшовши вранці до чаю, здивується, що його немає

<sup>30</sup> Він зрозумів інстинктивно, що у разі потреби з усіх присутніх його підтримає лише Фріско-Кід.

family comfort»<sup>31</sup> [4, с. 41]. Джо сприймає Фріско-Кіда як свого наставника, тому у всьому бере з нього приклад: «Imitating his comrade, he kept complete composure, sensibly and quickly carried out all his orders»<sup>32</sup> [4, с. 52].

Пітер Пен – втілення дитинства та безтурботності. Дуже символічним є те, що цей хлопчик не дорослішає: «All children in the world - all but one - grow up»<sup>33</sup>[7, с. 1]. Дорослі не пам'ятають Пітера Пена, тому що вони вже вирости: «Mrs. Darling had believed in him once, but now that she was married and quite grown up, she now very much doubted his existence»<sup>34</sup> [7, с. 5].

Лаура Райдоніс Бейтс зазначає у своїй статті, що як у традиційних фольклорних казках, так і у класичних дитячих наративах, дівчина дуже швидко сепарується від батьків, адже бажає доглядати за кимось ще у ранньому віці. Здебільшого, вона починає піклуватись про дітей саме чоловічої статі [10, с. 48]. У казці Джеймса Баррі «Пітер Пен» Венді виконує роль мами для хлопчиків, незважаючи на те, що всі діти на острові – майже однолітки: «—Oh Miss Wendy, be our mother! - I? - Wendy was surprised, and her whole body shone. - Of course, I am terribly pleased, but you can see that I am a very small girl. Completely inexperienced»<sup>35</sup> [7, с. 44]. Наслідуючи дії дорослих, вона добре відіграє роль опікуна: «Of course, Wendy had to wake the children immediately, and not even because of some unknown threat, but simply because it was completely useless for them to sleep on a cold rock. But she was an

---

<sup>31</sup> Фріско-Кід в цей же час мріяв про тихий сімейний затишок

<sup>32</sup> Наслідуючи товариша, він зберігав повну холоднокрівність, розумно і швидко виконував усі його накази

<sup>33</sup> Всі дітлахи на світі – всі, крім одного-єдиного, - виростають

<sup>34</sup> Пані Дарлінг вірила в нього колись, але тепер, коли вона вже вийшла заміж і стала зовсім дорослою, - тепер вона дуже сумнівалась в його існуванні

<sup>35</sup> О, панно Венді, будь нашою мамою! — Я? — здивувалася Венді і вся аж засяяла. — Звичайно, мені страшенно приємно, але ж ви бачите, що я — зовсім маленька дівчинка. Зовсім недосвідчена

inexperienced mother and did not know this»<sup>36</sup> [7, с. 50]. Пітер та Венді повторюють поведінку своїх батьків, використовуючи фрази, які вони могли чути від дорослих. Це демонструє нам модель сім'ї крізь призму дитячої уяви: «I? To rattle my old bones? - And mother too. - What? cried Wendy. - I, such a bunch, and to the dance?»<sup>37</sup>[7, с. 62].

Джек Лондон на прикладі психології тварини детально описує процес сепарації, який ми можемо поділити на декілька етапів: перші спроби покинути домівку, подолання внутрішнього страху перед невідомим, адаптація до нового середовища, повна сепарація від батьків, усвідомлення повної самостійності. Потрапляючи у нове жорстке середовище, герої романів Джека Лондона усвідомлюють несправедливість світу та відчувають тугу за рідним домом. Для того, щоб адаптуватись до нового суспільства, герої знаходять собі наставників чи ворогів. Едіт Несбіт у своїх творах описала дітей, що сепаруються внаслідок кризи у сім'ї. Через нестачу уваги від дорослих, вони починають самостійно вирішувати проблеми, займатись хатніми справами та навіть заробляти гроші. Лаура Райдоніс Бейтс зауважує у своїй статті, що дівчатка набагато швидше сепаруються через свою внутрішню потребу піклуватись про інших, тому Венді з казки Пітера Баррі «Пітер Пен» погоджується стати мамою для хлопчиків на острові Небувалія. Пітер та Венді дублюють поведінку своїх батьків, що демонструє читачеві уявлення героїв про сім'ю.

---

<sup>36</sup> Звичайно, Венді мала зразу ж збудити дітей, і навіть не через якусь невідому загрозу, а просто тому, що їм зовсім некорисно спати на холодній скелі. Але вона була недосвідчена матуся і цього не знала

<sup>37</sup> Я? Щоб я торохтів своїми старими кістками? — І мама теж. — Що? — скрикнула Венді. — Я, отака копиця, і до танцю?

## 2.2. *Примусова сепарація*

Дуже поширеним у фольклорних оповіданнях та дитячій літературі мотив покинутих батьками дітей. В цьому сепарація - різкий виходу із зони комфорту та безпеки [10, с. 51]. Така сюжетна лінія є частиною деяких творів англійської дитячої літератури кінця ХІХ ст. – початку ХХ ст.

На початку твору «Поклик предків» собака Бек живе у маєтку судді Міллера: «But Buck was neither house-dog nor kennel-dog. The whole realm was his»<sup>38</sup> [3, с. 7]. Він легко довіряє людям, тому коли помічник садівника Мануель обв'язує Бекові шию мотузкою, собака не пручається: «No one saw him and Buck go off through the orchard on what Buck imagined was merely a stroll»<sup>39</sup> [3, с. 8].

Тварина, потрапивши у руки до нового хазяїна, розуміє, що тепер самостійно відповідає за свою безпеку: «In quick rage he sprang at the man, who met him halfway, grappled him close by the throat...»<sup>40</sup> [3, с. 9]; «So that was the way. No fair play»<sup>41</sup> [3, с. 17]. Бек проходить важкий період адаптації: «Every hour was filled with shock and surprise»<sup>42</sup> [3, с. 16].

За таких обставин починає формуватися характер собаки: «This first theft marked Buck as fit to survive in the hostile Northland environment»<sup>43</sup> [3, с. 24]. Південь, де розташований будинок судді Міллера, постає як захищена зона, її можна порівняти із батьківським домом, де дитина почуває себе безпечно.

---

<sup>38</sup> Та Бек не був кімнатним псом, не був він і дворовим собакою. В його розпорядженні був увесь маєток (переклад взято з сайту Укрліб)

<sup>39</sup> Ніхто не бачив, як він і Бек пішли через сад а Бекові це здавалось простою прогулянкою

<sup>40</sup> У миттєвому пориві сказу він кинувся на кривдника, але той випередив його: міцно стис йому горлянку...

<sup>41</sup> То он яке воно, життя! В ньому немає місця порядності й справедливості

<sup>42</sup> Безнастанний хаос, де щохвилини тобі загрожувало каліцтво або смерть

<sup>43</sup> У жорстокій боротьбі за існування всі його колишні моральні поняття були зайвим тягарем

Північна глушина – це перший життєвий виклик, перехідний етап між дитинством і дорослішанням: «He achieved an internal as well as external economy»<sup>44</sup> [3, с. 24].

Автор дуже детально описує поведінку та процес пізнання навколишнього середовища собаки: «Another lesson. So that was the way they did it, eh?»<sup>45</sup> [3, с. 21]. Бек вчиться відстоювати свої права, коли один із псів займає його місце: «Till now Buck had avoided trouble with his enemy, but this was too much.»<sup>46</sup> [3, с. 14].

Небувалія - світ дітей, які були покинуті батьками: «These are children falling out of strollers while babysitters look the other way. If they are not wanted for a week, they go far, far away, to Nebuvalia, and live there as they know»<sup>47</sup> [7, с. 19]. Через таку різку сепарацію, малюки підсвідомо шукають батьківську підтримку в інших людях, саме тому всі на острові після приходу Венді почали просити її стати їхньою мамою: «And they all fell on their knees and stretched out their hands to her in supplication: — Oh, Miss Wendy, be our mother!»<sup>48</sup> [7, с. 44]. Навіть капітан Гак та його матроси, дорослі пірати, потребували матеріної ласки: «We need to kidnap the children and bring them to the ship: we will let the boys go to the bottom, and Wendy will be our mother»<sup>49</sup> [7, с. 53].

Пітер Пен – така ж травмована дитина, тому коли хлопчики на острові починають говорити про батьків, він уникає цих розмов: «Only in Peter's

---

<sup>44</sup> Щодня він гартувався і зовнішньо, і внутрішньо

<sup>45</sup> Ще один урок: то он як тут рятуються від холоду!

<sup>46</sup> Доти Бек уникав сутичок зі своїм ворогом, але тут його терпець урвався

<sup>47</sup> Це діти, які випадають із візочків, поки няні дивляться в інший бік. Якщо протягом тижня на них не подають у розшук, вони вирушають далеко-далеко, в Небувалію, і там собі живуть, як знають

<sup>48</sup> І всі вони впали на коліна й простягли до неї руки з благанням: — О, панно Венді, будь нашою мамою!

<sup>49</sup> Треба викрасти дітей і доправити їх на корабель: хлопців ми пустимо на дно, а Венді буде нашою мамою

absence could they talk about mothers, a forbidden subject that he thought was the most ridiculous thing in the world»<sup>50</sup> [7, с. 34].

Діти вод з однойменної новели Кінгслі зазнавали жорстоко ставлення від батьків: «There were children there who knew no joy on earth, because their rude mothers drank and cursed like men, and did not care for the children at all; there were children who were constantly beaten by their fathers...»<sup>51</sup> [8, с. 167].

Том – головний герой твору теж не звик до батьківської опіки, лише зазнавав знущання від свого хазяїна. Незважаючи на свій юний вік, він завжди справлявся з усім сам: «However, Tom never had a dad, so he was not used to waiting for someone to protect him. He is used to taking care of himself»<sup>52</sup> [8, с. 45]. Доля цього хлопчика нікого не хвилює, адже навіть коли він зникає, його хазяїн просто може знайти йому заміну: «Only Grimes did not mourn Tom, Sir John gave him ten pounds, and Grimes drank and walked for a whole week»<sup>53</sup> [8, с. 56].

Покинуті діти потрапляють у підводний світ, де за ними доглядають феї. Феї – справжні опікуни для всіх малюків. Вони виховують їх, навчають розрізняти добро і зло. Однією з фей є місіс Відплата, яка наказує дітей, якщо ті роблять щось погане і, навпаки, нагороджує тих, хто зробив щось хороше. Том, який часто знущався над тваринками, отримав урок від феї, коли та йому єдиному не вручила солодощі: «He kept waiting for his turn to come, and it came. The old

---

<sup>50</sup> Тільки за відсутності Пітера вони могли поговорити про мамів — на цю заборонену тему, яку він вважав найбезглуздішою у світі

<sup>51</sup> Там були діти, які не знали радості на землі, бо їхні грубі матері пили і лаялися, як чоловіки, і зовсім не дбали про дітей; там були діти, яких постійно били їхні батьки.

<sup>52</sup> Втім, у Тома ніколи не було тата, тож він не звик чекати від когось захисту. Він звик сам дбати про себе

<sup>53</sup> Не оплакував Тома лише Граймс, сер Джон видав йому десять фунтів, і Граймс пив-гуляв цілий тиждень

lady called him over and quickly shoved a cold, hard pebble into his mouth!»<sup>54</sup> [8, с. 189]. Місіс Заохочення, сестра Місіс Відплати, надає дітям ласку та любов, якої їм не вистачає. Вона грається з ними весь свій вільний час: «She devoted all her free time to playing and activities with children - after all, children are born for that, to raise them, to play with them»<sup>55</sup> [8, с. 198]. Для Тома така увага є дуже незвичною, але вона зароджує в його серці любов: «She took Tom in her arms, pressed him to her heart, kissed him, stroked him, talked to him, whispering gentle, affectionate, warm words in his ear. Never before had he experienced this»<sup>56</sup> [8, с. 200]. Після такого ставлення до себе, Том починає нести добро іншим: «Since then, Tom has never tortured any animals again, and to this day he does not allow anyone to mock living creatures»<sup>57</sup> [8, с. 201].

Другий етап сепарації відбувається з Томом, коли він виростає і феї відправляють його у подорож наодинці: «And then she explained to him that childhood was over, and it was time for him to go around the world to become a man»<sup>58</sup> [8, с. 230]. Ціль цієї подорожі – пройти випробування на стійкість, побороти свої страхи. Том повинен знайти містера Граймса, що асоціюється у нього з неволею та стражданнями: «But you'll have to go even further than the end of the world to find Mr. Grimes...»<sup>59</sup> [8, с. 234].

---

<sup>54</sup> Він усе чекав, коли настане його черга, і вона настала. Стара дама покликала його до себе і швидко засунула йому в рот холодну тверду гальку!

<sup>55</sup> Весь вільний час вона присвячувала грі та заняттям з дітьми — адже на те й народжуються діти, щоб їх ростити, щоб грати з ними.

<sup>56</sup> Вона взяла Тома на руки, притиснула його до серця, поцілувала його, погладила, поговорила з ним, шепочучи на вушко ніжні, лагідні, теплі слова. Ніколи ще він не відчував такого!

<sup>57</sup> З того часу Том ніколи більше не мучив жодних звірят, і до цього дня він нікому не дозволяє знущатися з живих істот.

<sup>58</sup> А потім вона пояснила йому, що дитинство скінчилося, і йому час іти світом, щоб ставати чоловіком

<sup>59</sup> Але тобі доведеться йти навіть далі кінця світу, щоб знайти містера Граймса.

Мотив покинутих батьками дітей є центральним у дитячій літературі. Головні герої таких творів різко виходять із зони комфорту проти своєї волі. Джек Лондон у «Поклику предків» показує це на прикладі собаки Бека, який покидає затишний маєток, тому що тварину продають у чужі руки. Через жорстоке поводження у собаки змінюється поведінка в гіршу сторону, він стає більш агресивним. Небувалія з казки Джеймса Баррі «Пітер Пен» - острів покинутих дітей. Через різку сепарацію, дітям не вистачило батьківської підтримки, тому вони намагаються отримати тепло від інших людей. Після приходу Венді на острів, малюки благають її стати їхньою мамою. Пітер Пен має погані асоціації з мамою та батьками загалом, тому уникає розмови на цю тему. Діти вод з однойменної повісті Кінгслі – діти жорстоких батьків. У центрі оповіді Том – хлопчик-саяотрус, що все життя працював на свого хазяїна і не знає, що таке турбота, тому завдає шкоди тваринам. У підводному світі хлопчика опікують феї. Хлопчику незвична увага та теплі почуття від цих магічних створінь, але після того, як він відчуває хороше ставлення до себе, то дарує любов всім навколо. В кінці твору феї відправляють Тома на зустріч зі своїм страхом – його господарем містером Граймсом.

### 3. Взаємини людини й тварини

Громадське занепокоєння щодо страждань тварини у XIX ст. призвели до підняття цієї теми у тогочасній літературі. Такий рух був викликаний невдоволенням з приводу того, що людина вважає себе вище за тварин, тому що отримує повну владу над ними [13, с. 101].

Автори цього періоду висвітлюють ці взаємини з різних боків: коли життя і безпеку тварини визначають дії людини, або, навпаки, доля людини напряду залежить від поведінки тварин. Також, деякі автори зображають людський світ та світ фауни у гармонійному поєднанні.

#### 3.1. *Влада людини над твариною*

Джек Лондон у своєму творі «Біле Ікло» показує шлях вовчєня від хижака з інстинктами до прирученого улюбленця, доля якого залежить від людини [15, с. 13]. Потрапивши зі своєю мамою-вовчицею Кічі до індійського племені, Біле Ікло надзвичайно дивується тому, що його незалежна мати підкорилась волі людей, як тільки один із індіанців назвав її по імені: «And then the cub saw his mother, the she-wolf, the fearless one, crouching down till her belly touched the ground, whimpering, wagging her tail, making peace signs»<sup>60</sup> [1, с. 81]. З цього моменту воно розуміє, що люди – це боги, яким потрібно підкорюватись на противагу своєму страху і почуттю невідомості. Як зазначає Дарвін, почуття релігійної відданості є дуже складним, воно складається з любові впереміш з почуттям залежності і страху. Ми можемо побачити наближення до цього стану у ставленні собаки до людини [16, с. 96].

Люди обмежують свободу тварин. Індіанці одразу ж прив'язали Кічі до палиці і Біле Ікло не міг вийти з селища, тому що не міг покинути матір: « It

---

<sup>60</sup> І тоді вовчєня побачило, як вовчиця, його безстрашна мати, припала до землі, торкнувшись її черевом, і закрутила хвостом, повискуючи і просячи миру

savoured of the trap, of bondage» <sup>61</sup>[1, с. 86]. Але у тварини зароджуються почуття прихильності до людини, що зумовлює боротьбу інстинктів вовка з відданістю хазяїнові: «But it did not all happen in a day, this giving over of himself, body and soul, to the mananimals. He could not immediately forego his wild heritage and his memories of the Wild» <sup>62</sup> [1, с. 91]. Все ще намагаючись декілька разів переконати свою матір у тому, щоб повернутись у рідну печеру, Біле Ікло розуміє, що Кічі зробила свій вибір на користь людини: «Kiche turned and slowly trotted back toward camp. Stronger than the physical restraint of the stick was the clutch of the camp upon her» <sup>63</sup>[1, с. 94].

В епізоді, коли індіанці почали збирались на осіннє полювання, вовчєня спочатку піддається впливу інстинктів та ховається від людей у лісі, але як тільки його починають шукати та називають по імені, у душі тварини спочатку зароджується страх, а потім і бажання відгукнутись: «White Fang trembled with fear, and though the impulse came to crawl out of his hidingplace, he resisted it» <sup>64</sup> [1, с. 103]. Коли шум стихає, вовчєня відчуває себе самотнім та беззахисним і починає шукати табір: «The camp-sounds came to his ears. He saw the blaze of the fire» <sup>65</sup>[1, с. 106]. Вплив людини виявляється могутнішим за природні інстинкти: «His bondage had softened him. Irresponsibility had weakened him. He had forgotten how to shift for himself» <sup>66</sup> [1, с. 103]. Як зазначає Александра Хернандес у своєму есе, під захистом людини собака зникає до іншого

---

<sup>61</sup> Тут пахло пасткою, неволею

<sup>62</sup> Проте все це сталося не одразу – за один день не можна віддатися людині душою і тілом. Біле Ікло не міг зректися спадщини предків, не міг забути Північну глушину

<sup>63</sup> Кічі обернулася і повільно, підтюпцем побігла назад. Селище тримало її у своїй владі міцніше, аніж будь-яка прив'язь

<sup>64</sup> Біле ікло затремтів від страху почувши свою кличку, але поборов себе і не вийшов з лісу, хоча щось підбурювало його відгукнутись на голос хазяїна

<sup>65</sup> До його вух долинули знайомі звуки. Він побачив полум'я багаття...

<sup>66</sup> Неволя зніжила Білого Ікла. Залежність від людей частково позбавила сили. Він розучився добувати корм

способу життя, до умов існування, які дуже відрізняються від тих, у яких він народився й виріс [15, с. 104].

У творах Джека Лондона людина використовує тварину у своїх меркантильних цілях. Епізод, де індієць Сивий Бобер продає Біле Ікло Красунчику Сміту за пляшку віскі яскраво ілюструє це: «Nothing remained to him but his thirst. Then it was that Beauty Smith had talk with him again about the sale of White Fang»<sup>67</sup>[1, с. 138]. Оцінюючи фізичні властивості собаки, люди розглядають звірів як товар: «there was no dog like him on the Mackenzie nor the Yukon. He could fight»<sup>68</sup> [1, с. 137]. Красунчик Сміт задля отримання грошей, псував характер собаки. Новий хазяїн хотів, щоб Біле Ікло брав участь у запеклих боях з іншими собаками: «The men outside shouted and applauded, while Beauty Smith, in an ecstasy of delight, gloated over the ripping and mangling performed by White Fang»<sup>69</sup>[1, с. 143].

Перевага людини над твариною показана на інтелектуальному рівні. Завдяки спеціальній конструкції віялоподібної упряжки, собаки, що перебувають у задній частині, біжать за тими, хто попереду, тому що їм здається, що передні тікають від них: «The faster he ran, the faster ran the one he was after, and the faster ran all the dogs. Incidentally, the sled went faster»<sup>70</sup> [1, с. 108]. Людина може налаштовувати тварин на певний настрій. Тому для того щоб провчити Ліп-Ліпа, один із індіанців Міт-Са поставив його ватажком упряжки та давав йому їсти окремо, а решту зграї відганяв батоном: «To give

---

<sup>67</sup> У Сивого Бобра залишалась тільки спрага, яка невпинно зростала. І тоді красунчик Сміт знову завів мову за продаж Білого Ікла

<sup>68</sup> Кращого їздового собаки і кращого ватажка ніде не знайдеш – ні на Маккензі, ні на Юконі. Біле Ікло майстер битися...

<sup>69</sup> Глядачі кричали, аплодували, а Красунчик Сміт, тремтячи від захоплення, не відривав жадібного погляду від Білого Ікла, який розправлявся з собакою

<sup>70</sup> Що швидше біг один, то швидше тікав від неї другий і швидше бігла решта собак. У результаті всього цього швидше їхали й сани

point to unending pursuit of the leader, Mit-sah favoured him over the other dogs. In their presence Mit-sah would give him meat and would give it to him only» <sup>71</sup>[1, с. 109].

У повісті Джека Лондона «Поклик пращурів» також висвітлена тема впливу людини на тварину. На початку нас зустрічає пес Бек, який живе в дуже хороших умовах у будинку судді Міллера: «He had lived the life of a sated aristocrat; he had a fine pride in himself, was even a trifle egotistical» <sup>72</sup> [3, с. 2]. Він довіряв людям, тому він не міг чекати підлості з боку помічника садівника Мануеля, який віддав собаку в незнайомі руки, тому що програв в китайську лотерею: «To be sure, it was an unwonted performance: but he had learned to trust in men he knew» <sup>73</sup>[3, с. 7].

Людина ставиться до тварини як до речі, адже купуючи пса у Мануеля, чоловік зауважує: «You might wrap up the goods before you deliver 'm,»<sup>74</sup> [3, с. 7].

Бек також вважає людину вищою істотою: «But he had learned to trust in men he knew, and to give them credit for a wisdom that outreached his own» <sup>75</sup> [3, с. 7]. Але як тільки незнайомець починає знущатись над псом, Бек починає протестувати: «Dazed, suffering intolerable pain from throat and tongue, with the life half throttled out of him, Buck attempted to face his tormentors» <sup>76</sup> [3, с. 9]. Тут починається формування, загартування характеру собаки. Собака, що жила до

---

<sup>71</sup> Щоб посилити ворожнечу всієї упряжки до Ліп-Ліпа, Міт-Са почав відзначати його перед іншими собаками... Міт-Са годував його м'ясом у присутності всієї зграї і нікому іншому м'яса не давав

<sup>72</sup> Бек провадив сите життя аристократа, був пихатий і навіть трохи егоцентричний

<sup>73</sup> Правда, ці дії були незвичні для нього: але він навчився довіряти людям, яких знав...

<sup>74</sup> «-А що товар без упакування?»

<sup>75</sup> Він звик довіряти знайомим людям, визнаючи, що вони розумніші за нього

<sup>76</sup> Пригнічений, напівзадушений Бек страждав од нестерпного болю в горлі, однак намагався дати відсіч своїм мучителям

цього в хороших умовах, потрапляє у пастку: «And each time the joyful bark that trembled in Buck's throat was twisted into a savage growl»<sup>77</sup> [3, с. 9].

Поводження людей із Беком досить схоже на поведження із Білим іклом із однойменного твору Джека Лондона. Люди дражнили його, псували характер пса задля своїх корисливих цілей: «His eyes turned blood-shot, and he was metamorphosed into a raging fiend. So changed was he that the Judge himself would not have recognized him»<sup>78</sup> [3, с. 11];

Знову ж відбувається боротьба між природніми інстинктами та підкоренням людині. На відміну від Білого Ікла, який скорився владі свого хазяїна, Бек забуває про своє колишнє життя у садибі: «He was not homesick. The Sunland was very dim and distant, and such memories had no power over him»<sup>79</sup> [3, с. 45].

У епізоді, де Бека б'ють після звільнення, відчувається вся жорстокість і водночас могутність людини: «But the man, shifting the club from right to left, coolly caught him by the under jaw, at the same time wrenching downward and backward»<sup>80</sup> [3, с. 9]. Відтоді Бек побачив людину з зовсім іншого боку: «a man with a club was a lawgiver, a master to be obeyed»<sup>81</sup> [3, с. 6].

Тема тварин під час кризи дуже актуальна на сьогоднішній день. Люди, рятуючись від війни, виїжджають в інші міста та навіть країни і забувають про своїх домашніх улюбленців. У творах Джека Лондона «Біле Ікло» та «Поклик предків» собаки нерідко стають жертвами обставин. Сивий Бобер з Білого Ікла

---

<sup>77</sup> І радісний гавкіт, який виривався із Бекової пащі, переростав у люте гарчання

<sup>78</sup> Бекові очі налились кров'ю, він перетворився на справжнього диявола. Сам суддя не впізнав би його зараз...

<sup>79</sup> Він не тужив за батьківщиною. Країна сонця стала для нього ефемерним далеким спогадом, який не хвилював його

<sup>80</sup> Але той переклавши кийка з правої руки в ліву, спокійно схопив його за нижню щелепу й з такою силою крутонув, що Бек окреслив повне коло в повітрі

<sup>81</sup> Людина з кийком – законодавець, пан, якому слід коритись

та Соллекс розглядали собак як матеріальну річ, завдяки якій вони можуть вирішити свої проблеми. Для них гроші значать більше, ніж тварини: «The worthless ones were to be got rid of, and, since dogs count for little against dollars, they were to be sold»<sup>82</sup> [3, с.108]. У «Поклику предків» через нестачу їжі та холод люди застрягають серед глушини та весь час сваряться, при цьому марно витрачаючи сили собак: «In the excess of their own misery they were callous to the suffering of their animals»<sup>83</sup> [3, с. 32]. В кінці книги собаки розплачуються за помилки людей ціною власного життя.

У книзі Редьярда Кіплінга «Мауглі» теж якоюсь мірою зберігається межа між тваринним світом та світом людей. Один із Законів Джунглів говорить так: «The Law of the Jungle, which never orders anything without a reason, forbids every beast to eat Man»<sup>84</sup> [2, с. 7]. Це непорушне правило обґрунтовується тим, що Людина може розізлитись: «The arrival of white men on elephants, with guns, and hundreds of brown men with gongs and rockets and torches»<sup>85</sup> [2, с. 7]. Тварини сприймають людину як божество, якому краще підкорюватись і не шкодити. Ватажок зграї вовків Акела не раз потерпав від людської жорстокості: «He had fallen twice into a wolf trap in his youth, and once he had been beaten and left for dead»<sup>86</sup> [2, с. 14]. Пантера Багіра в одному з епізодів розповідає Мауглі про те, як отримала шрам від нашийника у себе на підборідді: «I was born among men, and it was among men that my mother died in the cages of the king's palace at Oodeypore. I had never seen the jungle»<sup>87</sup>[2, с. 25].

---

<sup>82</sup> Собак, що вибули, потрібно було швидко позбутися, а що долари важать більше, ніж собаки...

<sup>83</sup> Власні страждання робили цих трьох людей байдужими до страждань собак

<sup>84</sup> За законом Джунглів (а він нічого безпідставно не забороняє), звірі не мають права вбивати Людину (переклад з англійської Ю. Сірого)

<sup>85</sup> Вони приходять з рушницями та смолоскипами і всім звірам від того доводиться потерпати

<sup>86</sup> У часи своєї молодості він двічі попадав у вовчу пастку, а одного разу його так побили, що він аж зомлів...

<sup>87</sup> Жили ми в клітках, у саду королівського палацу в Удайпурі <...> Так, я також народилась між людьми. Ніколи не бачила я Джунглів

Перевага Мауглі над мешканцями джунглів починає проявлятися ще з підліткового віку, коли вовки та навіть сама Багіра не можуть встояти перед його поглядом: «And Mowgli looked at him steadily between the eyes. The big panther turned his head away in half a minute. Not even I can look thee between the eyes, and I was born among men, and I love thee»<sup>88</sup> [2, с. 26]. Мати Вовчиця розуміє, що прийде час, коли Мауглі стане могутнішим за самого тигра Шер-Хана. Вовчій зграї не подобається відчувати свою слабкість перед Мауглі: «because thou art wise; because thou hast pulled out thorns from their feet--because thou art a man»<sup>89</sup>[2, с. 27].

Коли Мауглі підріс він почав боятись інших людей, тому що тварини йому розповіли, що людина дуже підла і небезпечна істота: «But he had a mistrust of men because Bagheera showed him a square box with a drop gate»<sup>90</sup> [2, с. 21].

Собака постає у ролі няні у творі Джеймса Баррі «Пітер Пен», за що її висміюють та зневажають оточуючі. Люди вважають Нану нижче себе через стереотипи та упередження: «The nannies tried to ignore her because she was on a lower social level, and Nana, for her part, despised them for their idle chatter»<sup>91</sup> [7, с. 2].

Том – хлопчик сажотрус з твору Чарльза Кінгслі «Діти вод» зазнавав жорстокого поводження та мав нещасливе життя, тому, потрапивши у підводний світ, глумиться над тваринками, адже вважає це нормальною

---

<sup>88</sup> І Мауглі пильно подивився їй в очі. Через півхвилини велика, чорна пантера одвела голову в бік. Навіть я не можу витримати твого погляду, а я народилась серед людей і люблю тебе

<sup>89</sup> за те, що ти виймав з їхніх лап колючки, за те, що ти – Людина!

<sup>90</sup> Але до людей ставився недовірливо з того часу, як Багіра показала йому чотирикутний будиночок з дверцятами, що могли самі падати і затуляти вхід

<sup>91</sup> Няні намагалися нехтувати нею через те, що вона перебувала на нижчому соціальному щаблі, а Нана, зі свого боку, зневажала їх за пустопорожні балачки

поведінкою: «He was no different from many boys who really like to catch bugs or butterflies and torture them just like that»<sup>92</sup> [8, с. 167].

Світ людей контрастує зі світом природи. Люди знущаються над тваринами та займаються браконьерством. Тому коли Том запитує у видри про людей, вона йому відповідає: «These are so bipedal. If you didn't have a tail, you would be just like them. Of course, they are much larger, they fish with hooks and nets, sometimes we get entangled in them; and they catch lobsters»<sup>93</sup> [8, с. 156]. Том спостерігає за тим, як люди виловлюють рибу, протикаючи її шестом. При цьому рибаки обговорюють ціну риби, що знову ж засвідчує про ставлення до тварин, як до матеріальних речей: «— That big guy over there, mate, he'll pull fifteen pounds!»<sup>94</sup> [8, с. 157]. Коли професор випадково виловлює Тома з річки, то починає розглядати його як піддослідну істоту, називаючи його різними термінами: «And the professor took Tom out of the net. -Bah, she has eyes, too! It must be a cephalopod, amazing!»<sup>95</sup> [8, с. 143].

Отже, звернення до теми знущання над тваринами у літературі XIX ст. було спричинене занепокоєнням тогочасного суспільства з цього приводу. Джек Лондон описує життя вовка, який переходить під повну владу свого господаря. Тварина вважає людину богом, якому варто підкорюватись. У душі вовка боряться потяг до свободи, інстинкти та почуття прихильності до свого хазяїна. У літературі цього періоду людина вища за тварину не як на інтелектуальному, так і на фізичному рівні. Люди використовують тварин як

---

<sup>92</sup> Він нічим не відрізнявся від багатьох хлопчаків, яким дуже подобається ловити жуків чи метеликів та мучити їх просто так

<sup>93</sup> Це такі двоногі. Якби не було у тебе хвоста, ти був би таким самим, як вони. Звичайно, вони набагато більше, вони ловлять рибу гачками та мережами, іноді й ми в них заплутуємось; і вони ловлять омарів

<sup>94</sup> Он того здоровенного, друже, він потягне фунтів на п'ятнадцять

<sup>95</sup> І професор вийняв Тома із сачка. — Ба, та в неї й очі є! Напевно, це цефалопод, разюче!

засіб забезпечення своїх меркантильних цілей, ставляться до звірів як до товару. Нерідко доля тварини залежить від дій людини.

### 3.2. *Влада тварини над людиною*

Тоді як Джек Лондон показував у своїх творах початку ХХ ст. жорстоке поводження людини з твариною, Редьярд Кіплінг, у своїй відомій дитячій книзі «Мауглі» (1894) ілюструє нам інший бік взаємин людини зі світом фауни.

Дія відбувається у джунглях. З самого початку твору зрозуміло, що джунглі дуже відрізняються від Північної глушини з «Білого ікла». Тварини тут більш цивілізовані, серед них діють закони.

Епізод першої зустрічі вовків та Мауглі, показує беззахисність людини перед твариною. Маленьке дитинча зустрілось у джунглях один на один із вовками: «As soft and as dimpled a little atom as ever came to a wolf's cave at night»<sup>96</sup> [2, с. 9]. Далі Вовк каже: «He is altogether without hair, and I could kill him with a touch of my foot»<sup>97</sup> [2, с. 10]. Це свідчить про те, що долю цієї дитини вирішують звірі. Шер-Хан та вовки сперечаються, кому дістанеться малюк, ніби ділять якусь річ: «My quarry. A man's cub went this way," said Shere Khan. And it is I, Raksha [The Demon], who answers. The man's cub is mine, Lungri--mine to me!"<sup>98</sup> [2, с. 11].

В «Білому іклі» людина на початку теж постає беззахисною істотою у пастці хижаків. Двоє чоловіків, що бредуть по Північній глушині чують вовче завивання, яке «...they perceived themselves finite and small, specks and motes»<sup>99</sup>[1, с. 11]. Об'єднавши людину і собаку в страху перед невідомим, Лондон вказує на спільну, успадковану пам'ять про більш примітивні часи, коли людина була подібна звірам та захищалась від хижаків [15, с. 3].

---

<sup>96</sup> До вовчої печери ніколи ще не приходила така слабенька і маленька крихітка!

<sup>97</sup> Воно зовсім не має шерсті, і я міг би вбити його одним ударом своєї лапи

<sup>98</sup> -Мою здобич! Людське дитинча увійшло сюди, - відповів Шер-Хан <...> А це я, Ракша (Сатана), кажу тобі, що Людське дитинча моє!

<sup>99</sup> ...вселяло їм думку, що вони лише нікчемні, смертні істоти, порошинки, мошки...

Англійська література XIX ст. вказує на основну відмінність людини від тварини – вміння співпереживати та бути прихильним до інших. Той, хто не має цих ознак порівнюється зі звіром [13, с. 52]. Джек Лондон у своєму романі «Морський вовк» зображає людину, що потрапляє під вплив своєї тваринної сутності.

У центрі сюжету – життя інтелектуала та науковця Хемфрі Ван-Вейдена на кораблі «Привид» серед піратів та злодіїв. Як тільки джентльмен потрапляє у нове для нього деградоване суспільство, то підмічає: «Yes, and it was no wonder to go crazy on this ship, among crazy and bestial people»<sup>100</sup> [5, с. 83]. З словосполучення «озвірілі люди» стає зрозуміло, що це суспільство - щось середнє між раціональністю та інстинктивністю. Коли чоловік заявляє, що він джентльмен, пірати беруть його на глузи, адже для них є незрозумілим, як людина, не виконуючи важкої фізичної праці, може отримувати гроші: «My appearance caused laughter»<sup>101</sup> [5, с. 35]. Персонал, який перебуває на кораблі, поводить себе невиховано та апатично. Сцена смерті одного із матросів та церемонія поховання людини на «Привиді» демонструє це: «The captain suddenly, like a thunderclap, fell upon the dead man. A stream of curses poured out of his mouth»<sup>102</sup> [5, с. 33]. «-Then we'll have to throw him overboard without too much chatter»<sup>103</sup> [5, с. 35]. Це суспільство не дотримується релігійних обрядів поховання, а назва священної книги викликає у них сміх: «-Do any of you guys have a Bible or a prayer book? <...> They shook their heads, and one started some kind of joke, she was greeted with general laughter»<sup>104</sup> [5, с. 35].

---

<sup>100</sup> Та й не дивно було збожеволіти на цьому кораблі, серед божевільних і озвірилих людей

<sup>101</sup> Мій вигляд викликав регіт

<sup>102</sup> Капітан раптово, подібно до удару грому, обрушився на мерця. Потік лайки ринув з його вуст

<sup>103</sup> Тоді доведеться кинути його за борт без зайвих балачок

<sup>104</sup> Чи немає в когось із вас, хлопці Біблії чи молитовника? <...> Вони похитали головою, і один пустив якийсь жарт, з якого всі почали сміятись

Капітан корабля - Вовк Ларсен, ім'я якого вже свідчить про тваринність його характеру: «The terrible power latent in this man suddenly came into action, and before I had time to recover he stepped towards me, grabbed my right hand and raised it to my eyes»<sup>105</sup> [5, с. 37]. Моряки та Хемфрі Ван-Вейден часто порівнюють його з дикими тваринами: «...He lowered my hand with a short chuckle that resembled a growl»<sup>106</sup> [5, с. 80]; «...and he suffered meekly and alone, as wild animals suffer»<sup>107</sup> [5, с. 88]; «All his movements were distinguished by the softness and elasticity of a cat, but above all, strength was felt in him»<sup>108</sup> [5, с. 171].

Вовк Ларсен мислить примітивними категоріями. Він вважає, що життя не має жодної цінності і єдиний сенс нашого існування у тому, щоб просто виживати: «But human life is no different from any other life, although it seems to you that it is not so...»<sup>109</sup> [5, с. 69]; «Life is just a triumphant swine»<sup>110</sup> [5, с. 68]. Райан Хелігер у своїй статті зазначає, що філософія Ларсена відтворює теорію соціального дарвінізму [17, с. 8]. Він бачить життя крізь призму пожирання більшими тваринами менших: «The big ones devour the small ones to support their fermentation. The strong devour the weak to maintain their strength»<sup>111</sup> [5, с. 55].

Незважаючи на те, що Вовк Ларсен своєю поведінкою уподібнюється тварині, він є дуже начитаним та любить дискутувати. Ван-Вейден, прибираючи у каюті капітана, помічає на полиці Ларсена кілька книг: «With

---

<sup>105</sup> Страшна сила прихована в цій людині, раптово прийшла в дію, і перш ніж я встиг схаменутися він ступив до мене, схопив мою праву руку і підніс до очей

<sup>106</sup> Він опустил мою руку з коротким смішком, що нагадував гарчання

<sup>107</sup> і він страждав покірно і самотньо, як страждають дикі звірі

<sup>108</sup> Всі його рухи відрізнялися котячою м'якістю та пружністю, але понад усе в ньому відчувалася сила

<sup>109</sup> Але людське життя нічим не відрізняється від будь-якого іншого життя, хоча вам і здається, що це не так.

<sup>110</sup> Життя - це просто пануюче свинство

<sup>111</sup> Великі пожирають малих, щоб підтримати своє бродіння. Сильні пожирають слабких, щоб зберегти свою силу

amazement I read on the spines the names of Shakespeare, Tennyson, Edgar Allan Poe and De Quincey»<sup>112</sup> [5, с. 53]. І робить відповідні висновки: «So this terrible man is not at all as ignorant as one might assume, watching his bestial antics»<sup>113</sup> [5, с. 54].

Отже, Редьярд Кіплінг у книзі «Мауглі» демонструє взаємини людини й тварини з іншого боку. Людина перебуває у беззахисному становищі і її долю вирішують дикі звірі. У центрі роману Джека Лондона «Морський вовк» капітан корабля Вовк Ларсен та матроси на його кораблі нагадують своєю поведінкою тварин, мають примітивне мислення, основу якого складає теорія соціального дарвінізму. Їм протиставляється інтелектуал Хемфрі Ван-Вейден.

---

<sup>112</sup> З подивом прочитав я на корінцях імена Шекспіра, Тенісона, Едгара По і Де-Куїнсі

<sup>113</sup> Значить, ця жадлива людина зовсім не така вже й необізнана, як можна було припустити, спостерігаючи за його звірячими витівками

### 3.3. Духовний зв'язок тварини з дитиною

Спільною рисою для літератури кінця XIX – початку XX ст. є те, що найкращі взаємини з тваринами ілюструють діти. Репрезентація дитини та тварини як компаньонів чи друзів по нещастю (як, наприклад, у «Мауглі») дуже поширений наратив у тогочасній літературі. Таким чином автори показують більшу наближеність дитини до природи [18, с. 48].

У творі Джеймса Баррі «Пітер Пен», собака Нана доглядає за дітьми сім'ї Дарлігів і виконує свої обов'язки навіть краще, ніж люди. Вона відчуває малюків на емоційному рівні: «She had a special sense and knew how to recognize when a child's cough requires immediate treatment, and when it is enough to simply wrap the throat»<sup>114</sup> [7, с. 2]. Коли до Венді та її братів прилітає Пітер Пен, аби забрати у Небувалію, тварина відчуває небезпеку та намагається привернути увагу економки Лізи. Але та не звертає увагу на занепокоєння собаки: «-Well, there you are, you suspicious animal, - she said without a shadow of sympathy for Nana»<sup>115</sup> [7, с. 21]. Нану не зупиняють навіть погрози жінки: «...tore and tore from the tether until the chain broke in»<sup>116</sup> [7, с. 22].

У одному з епізодів, коли пан Дарлінг повинен був випити ліки одночасно з Майклом, він вилив свої ліки у миску Нани заради сміху: «I just thought of a gorgeous joke. I'll pour my concoction into Nana's bowl, she'll think it's milk and drink it!»<sup>117</sup> [7, с. 12]. Але діти засуджують тата за знущання над твариною: «...but the children could not boast of such a fine sense of humor as their father, and

---

<sup>114</sup> Вона мала особливе чуття і вміла розпізнавати, коли дитячий кашель вимагає негайного лікування, а коли досить просто обгорнути горло

<sup>115</sup> «— Ну ось, маєш, ти, підозрілива тварино, — сказала вона без тіні співчуття до Нани

<sup>116</sup> рвалася і рвалася з прив'язі, аж поки не увірвався ланцюг

<sup>117</sup> Я щойно придумав розкішний жарт. Я виллю свою мікстуру в Нанину миску, вона подумас, що це молоко, — і вип'є її!

therefore watched with condemnation as he poured his medicine into the dog's bowl»<sup>118</sup> [7, с. 12].

Чарльз Кінгслі у романі «Діти вод» описує життя дітей, що затонули та потрапили у підводний казковий світ під опікунство фей. Малюки подорожують морськими глибинами та допомагають тваринам: «Tom also asked him about water babies. Yes, the lobster saw them, but they did not interest him. Restless tiny creatures help fish and shells in trouble»<sup>119</sup> [8, с. 99]. Проте, Том, що був вихований у неволі та жорстокості, проектує агресивну поведінку на морських тварин: «One day he found a cocoon and opened it up to see who was inside»<sup>120</sup> [8, с. 87]. Моніка Флегель у своїй книзі вказує на цю особливість поведінки травмованої дитини. Вона пише про те, що діти не стають садистами від природи [18, с. 41].

Мауглі – хлопчик, який виріс у джунглях, де з перших хвилин почав смоктати вовче молоко: «The baby was pushing his way between the cubs to get close to the warm hide»<sup>121</sup> [2, с. 9]. Звірі вирішують долю хлопчика на Скелі Ради і в кінці кінців приходять до такого висновку: «There is no harm in a man's cub <...> Let him run with the Pack»<sup>122</sup> [2, с. 16]. Діти і тварини часто виступають жертвами жорстокості інших людей [18, с. 51]. У «Мауглі» це демонструє уривок, де хлопчик разом з іншими звірами переховується від селянина з

---

<sup>118</sup> але діти не могли похвалитися таким тонким почуттям гумору, як у їхнього тата, і тому з осудом спостерігали, як він виливав свої ліки у собачу миску

<sup>119</sup> Том і його спитав про дітей води. Так, омар їх бачив, але вони його не цікавили. Стурбовані крихітні створіння, допомагають риbam і мушлі, що потрапили в біду.

<sup>120</sup> Одного разу він знайшов кокон і розколував його, щоб подивитися, хто там усередині

<sup>121</sup> Дитинча протиснулось між вовчєнятами і припало до теплого боку Вовчиці

<sup>122</sup> Яку шкоду нам зробить Людське дитинча? Хай воно належить до нашої зграї

рушницею: «Buldeo! said Mowgli, taking his seat. - He follows us. Look how his gun shines against the sun» <sup>123</sup>[2, с. 129].

Отже, у англійські автори кінця XIX – початку XX ст. демонструють духовний зв'язок дитини з твариною. У казці Баррі «Пітер Пен» Нана – собака, що доглядає за дітьми та відчуває їх на емоційному рівні. Натомість їхній батько знущається над собакою, невдало жартуючи. Кінгслі теж демонструє особливості взаємин дитини з природою, адже «Діти вод» - малюки, що живуть у підводному світі з феями та допомагають морським тваринам. Редьярд Кіплінг змальовує життя хлопчика Мауглі, що виріс у джунглях та разом з іншими звірами переховується від селян.

---

<sup>123</sup> Бульдео! – сказав Мауглі, сідаючи на своє місце. -Він іде слідом за нами. Ось гляньте, як вилискує його рушниця проти сонця

#### 4. Взаємини сіблінгів

В той час, як у центрі сюжету творів письменників Вікторіанської доби (1837-1901) – лише один головний герой, англійські прозаїки Едвардіанської епохи (1901-1910 рр.) часто описують пригоди групи дітей, особливо сіблінгів (з англ. sibling – брат та сестра) [11, с. 166]. У цьому розділі ми розглянемо взаємини між братами і сестрами у дитячій літературі цього періоду з точки зору конкуренції, дружби, гендерного розмежування та лідерських якостей.

##### *4.1. Гендерне розмежування*

У творі Джека Лондона «Подорож на Сліпучому» (1902) головний герой Джо дуже негативно оцінює звички та поведінку своєї сестри, роблячи такі висновки: «You can't understand me! You are a girl. Do you like neatness and assuagacy...»<sup>124</sup> [4, с. 6]. Джо, навпаки, старається бути чоловічим та брутальним, тому коли його сестра запрошує його піти у подорож із її друзями, він грубо відмовляє, коли чує, що там буде нудна для нього розважальна програма: «Woman's company and woman's program! No it's not for me»<sup>125</sup> [4, с. 296]; І коли його сестра починає плакати, він зараховує таку поведінку до дівчачої: «What obnoxious creatures these girls are! Always pouting, always whining...»<sup>126</sup> [4, с. 6].

У романі англійської письменниці Едіт Несбіт «Діти залізниці» (1906), ставлення брата Пітера до сестер має схожі риси. Він часто критикує їх поведінку, обгрунтовуючи це тим, що вони – дівчата: «Oh, these girls - said Peter. - You always have a fever without a reason»<sup>127</sup> [6, с. 28]. Дівчата теж відповідають

---

<sup>124</sup> Ти не можеш мене зрозуміти! Ти дівчинка. Ти любиш охайність та акуратність...

<sup>125</sup> Дівчача компанія та дівчача програма! Ні, це не для мене

<sup>126</sup> Що за нестерпні створіння ці дівчата! Вічно дмуться, вічно хнижать ...

<sup>127</sup> Ох, ці дівчата – сказав Пітер. – Завжди гарячкуєте на пустому місці

на ці образи: «In that case, I would like to know what are the boys like»<sup>128</sup> [6, с. 29].

Авторка робить спроби спростувати стереотипи про різні моделі поведінки дітей протилежної статі. Походження родини з робітничого класу дала Філіс та Роберті уявлення про «нетрадиційні» для жіночої статі професії [12, с. 127]. Коли сестри граються з іграшковим потягом, Пітер запитує у тата, чи можуть дівчата працювати з хлопцями на залізниці. Батько відповідає ствердно: «Of course they can. Girls are just as clever as boys, and don't you forget it!»<sup>129</sup> [6, р. 16]. Незважаючи на це, у романі фігурують дорослі, які дають настанови Пітеру про те, як не потрібно себе поводити із дівчатами, розповідають про різне сприйняття однієї і тієї ж ситуації жінками та чоловіками. Зокрема, в одному з епізодів лікар Форрест відверто розмовляє з Пітером після його невдалого жарту над сестрами: «Things that have no negative effect on us can hurt them painfully. You know, for example, that you can't hit girls...»<sup>130</sup> [6, с. 165].

Оскільки тато сімейства був відсутній протягом усього твору, то Пітер виконував роль єдиного чоловіка у сім'ї, про що він неодноразово заявляє: «In the absence of my father, I am the main man in the family»<sup>131</sup> [6, с. 106]. Хлопчик намагається проявляти мужність та рішучість. Пітер взяв на себе відповідальність та пішов гасити пожежу у палаючій барці самотійно: «-Stop! – he shouted, turning to Bobby. - I'll go, because I'm wet!»<sup>132</sup> [6, с. 114]. Коли дітям роблять зауваження щодо вилову риби у забороненому місці, Пітер рішуче

---

<sup>128</sup> Хотіла б я в такому разі дізнатись, які хлопці

<sup>129</sup> Звичайно, можуть. Дівчата такі ж розумні, як і хлопчики, і не забувайте про це!

<sup>130</sup> Речі, що не справляють жодного негативного ефекту на нас, можуть боляче ранили їх. Ти ж, наприклад, знаєш, що дівчаток не можна бити...

<sup>131</sup> За відсутності тата я головний чоловік у родині

<sup>132</sup> Стій! – закричав він, звертаючись до Боббі. – Піду я, бо я мокрий!

заявляє: «Doctor Forrest told me it was public property. Rest assured: I will not let him or anyone else throw me off the bridge»<sup>133</sup> [6, с. 112]. Він обіцяє завжди захищати своїх сестер: «Where did you see those boys here now? And if any of them were loitering, I spanked them»<sup>134</sup> [6, с. 109]; «He remembered that he had promised his sisters to spank the boys, and besides, he felt safe on the shore»<sup>135</sup> [6, с. 110].

Пітер не має чоловічої компанії у сім'ї, тому коли діти рятують пораненого хлопчика та він тимчасово залишається у них вдома, Пітер зізнається мамі, що йому хотілось би мати друга-хлопця: «I would be glad if it was possible to exchange words with some other boy sometimes»<sup>136</sup> [6, с. 167]; «-I would rather have a brother instead of these two crying girls!»<sup>137</sup> [6, с. 141].

Отже, в центрі сюжету англійських авторів Едвардіанської епохи не одиничний персонаж, а група дітей, особливо сіблінгів. Письменники підіймають тему взаємин між братами та сестрами з точки гендерної стереотипності. У творі Джека Лондона «Подорож на «Сліпучому» Джо критикує поведінку сестри, аргументуючи це тим, що вона дівчинка. Така ж модель поведінки у Пітера з роману Едіт Несбіт «Діти залізниці», проте авторка намагається спростувати будь-які стереотипні уявлення про професії та поведінку протилежних статей. Пітер незадоволений тим, що він єдиний хлопець у родині.

---

<sup>133</sup> Лікар Форрест казав мені, що це суспільна власність. Будьте певні: я не дам ані йому, ані будь-кому іншому витурити себе з мосту

<sup>134</sup> Де ви тут зараз угледіли тих хлопчаків? А якщо б хтось із них і тинявся, я б задав їм чосу

<sup>135</sup> Він пам'ятав, що обіцяв сестрам відлупцювати хлопчаків і до того ж на березі почував себе в безпеці

<sup>136</sup> Я був би радий, якби можна було часом перекинутись словом з якимось іншим хлопчиком

<sup>137</sup> Краще б у мене замість цих двох плаксивих дівчисьок був брат!

#### 4.2. Конкуренція

У романах цього періоду присутній мотив конкуренції між сіблінгами.

Наприклад, у творі Джека Лондона «Подорож на «Сліпучому» Джо дуже важко концентрується на навчанні: «And it's not like he was that dumb. He knows very well that he is not stupid»<sup>138</sup> [4, с. 3]. Його постійно відволікають зовнішні чинники, тому він не може підготуватись до екзаменів: «A faint reflection of light entered the room. Where does this shine come from?»<sup>139</sup> [4, с. 10]; «What does he have to do with this? After all, this doesn't relates to the history. And yet...»<sup>140</sup> [4, с. 9]. Його сестра легко справляється з усіма завданнями, що дуже дратує Джо, тому коли сестра приходить у його кімнату, щоб допомогти йому підготуватись до екзамену з історії, він грубо відповідає: «Well, of course, you've already done everything!»<sup>141</sup> [4, с. 9].

У романі Едіт Несбіт «Діти залізниці» діти часто сваряться через матеріальні речі: «-I worked with a rake, said Bobbi. - Well, and now I, - answered Peter»<sup>142</sup> [6, с. 140]. Коли сіблінги розуміють, що поїзд рухається прямо на обвал і пасажирам загрожує небезпека, вони спільно вирішують цю проблему, але все одно сперечаються, кому ця ідея належить більше: «...Because it was my idea to wave something red. "But the skirts are ours," Phyllis began to argue...»<sup>143</sup> [6, с. 87]. Така ж ситуація виникає, коли Пітер та Філіс майструють гнізда для ластівок, і Боббі цікавиться, чия це була ідея: «-And anyway, whose idea is it to make nests? - cried Peter. -Mine! - Phyllis shrieked»<sup>144</sup> [6, с. 154].

---

<sup>138</sup> І не те щоб він був такий тупий. Він добре знає, що він не тупий

<sup>139</sup> Слабкий відблиск світла проник у кімнату. Звідки цей блиск?

<sup>140</sup> Яка йому до цього справа? Адже це не пов'язано ніяк з історією. А все-ж таки

<sup>141</sup> Ну, ясна річ, ти вже все зробила!

<sup>142</sup> Я працювала з граблями, - сказала Боббі. -Ну, а тепер я, - відповів Пітер

<sup>143</sup> Бо це була моя ідея – помахати чимось червоним. -Зате спідниці наші, - почала сперечатися Філіс

<sup>144</sup> І взагалі, чия це ідея – виготовляти гнізда? – зірвався на крик Пітер. -Моя! – верескнула Філіс

Вовк Ларсен з роману «Морський вовк» ненавидить свого брата Смерть Ларсена: «Wait for a flurry, Louis predicts, they hate each other like real wolves»<sup>145</sup>[5, с. 93]. Вони – капітани різних кораблів і постійно змагаються між собою на швидкість: «I'll beat you anyway, my brother! Wolf Larsen chuckled. - I'll do it for sure! And I hope your old car falls apart!»<sup>146</sup> [5, с. 189]; «Wolf Larsen himself stood at the helm, with burning eyes watching everything that depended on the outcome of this competition»<sup>147</sup> [5, с. 189].

Отже, мотив конкуренції між сіблінгами висвітлено у творах Джека Лондона «Подорож на «Сліпучому» та «Морський вовк». Сіблінги сперечаються з приводу матеріальних речей. Брати Вовк Ларсен та Смерть Ларсен, які є капітанами різних суден, змагаються на швидкість.

---

<sup>145</sup> Чекайте на шквалу, - пророкує Луїс, вони ненавидять один одного, як справжні вовки

<sup>146</sup> Все одно я тебе обставлю, о брате мій! - посміхнувся Вовк Ларсен. - Неодмінно обставлю! І сподіваюся, що твоя стара машина розвалиться на частини!

<sup>147</sup> Вовк Ларсен сам стояв біля штурвала, палаючими очима стежачи за всім, від чого залежав результат цього змагання

#### 4.3. *Лідер*

У англійській дитячій літературі обраного нами періоду серед сіблінгів завжди є та дитина, яка регулює поведінку своїх братів чи сестер. Як зазначає Адрієн Гавін, така модель поведінки не є частиною романтизованих описів дитинства [11, с. 163]. Структура сім'ї у англійській дитячій літературі стає нестабільною, батьківський авторитет ставиться під сумнів і діти самостійно приймають рішення [11, с. 236].

Серед дітей у романі Несбіт «Діти залізниці» є лідер – старша сестра Боббі, яка іноді зупиняє сварки між братом і сестрою та виступає мудрим суддею: «-But you see that now you started first, - began to explain to Bobby»<sup>148</sup>[6, с. 39]; «-What difference does it make who waves what if the main thing is to save the train?»<sup>149</sup> [6, с. 88].

Боббі виконує роль старшої, поки мама зайнята роботою, тому стає серйознішою: «But she used to play more with us until she had to become so smart»<sup>150</sup> [6, с. 38]. Посторонні люди теж підмічають відповідальність Роберти: «-Now, serious lady, - he addressed Bobby in the hallway, "I think you need to take on the role of head nurse»<sup>151</sup> [6, с. 43]. Коли у мами немає грошей для того, щоб розрахуватись із лікарем за послуги, Боббі приходить до лікаря та пояснює всю ситуацію: «- I know that doctors... I wanted to say, they charge a lot for their services. And Mrs. Viney says that the treatment only costs her twopence a week because she is a member of the Club»<sup>152</sup> [6, с. 54]. Боббі має більш дорослі захоплення, ніж її сіблінги, які цікавляться риболовлею та іншими розвагами:

---

<sup>148</sup> Але ти ж розумієш, що зараз ти справді перша почала, - узялась пояснювати Боббі

<sup>149</sup> Яка різниця, хто чим махатиме, якщо головне – це врятувати поїзд?

<sup>150</sup> Але раніше вона більше гралася з нами, поки їй не довелося стати такою розумницею

<sup>151</sup> А тепер, серйозна леді, - звернувся він у коридорі до Боббі, - Гадаю, вам потрібно взяти на себе роль старшої медсестри

<sup>152</sup> Я знаю, що лікарі надміру...я хотіла сказати, дорого беруть за свої послуги. А місіс Вайні каже, що лікування коштує їй усього два пенси на тиждень, бо вона є членом Клубу

«I was allowed to babysit him the whole way - it was so great! Oh, mommy, I really want us to have a baby too»<sup>153</sup> [6, с. 119].

У романі Джеймса Баррі «Пітер Пен» авторитетну роль виконує Венді. Коли Пітер пропонує дівчинці полетіти із ним у Небувалію, вона відмовляється, адже розуміє, що мама дуже засмутиться, коли не застане дітей у ліжечках: «No I can not. Think of my mother!»<sup>154</sup> [7, с. 20]. Натомість Майкл та Джон одразу ж погоджуються: «— Look, - John shouted, 'why don't we get out of here?»<sup>155</sup> [7, с. 23]; «Mike was ready: he wanted to know how long it would take to fly a billion miles. But Wendy hesitated»<sup>156</sup> [7, с. 23].

Майкл та Джордж, після довгого перебування у Небувалії, починають забувати своїх батьків, і Венді відчуває свою відповідальність: «What really bothered her was that John remembered his parents very vaguely, just as people he once knew, while Michael readily accepted her as his real mother»<sup>157</sup> [7, с. 46]. Вона, як старша сестра, намагається нагадати молодшим братам про їхній будинок та батьків: «These were the most common questions in the world. "What color were your mother's eyes? Who was taller - father or mother?...»<sup>158</sup> [7, с. 47]. Дівчинка хоче донести братам, що мама дуже переймається за них, але вони не можуть цього усвідомити: «Now I would like you to imagine the feelings of unhappy parents, from whom all their children flew away»<sup>159</sup> [7, с. 65]; «—Oooh! -

---

<sup>153</sup> Мені дозволили з ним няньчитись всю дорогу – це було так чудово! Ой, матусю, так хочеться, щоб у нас теж був малюк

<sup>154</sup> Ні, я не можу. Подумай про мою маму!

<sup>155</sup> Слухай, — гукнув Джон, — чому б нам не вилетіти звідси?

<sup>156</sup> Майкл був готовий: йому хотілося знати, скільки часу знадобиться на те, щоб пролетіти мільярд миль. Але Венді вагалася

<sup>157</sup> What really bothered her was that John remembered his parents very vaguely, just as people he once knew, while Michael readily accepted her as his real mother.

<sup>158</sup> Це були найзвичайніші в світі питання. "Якого кольору очі були у твоєї мами? Хто був вищий на зріст — тато чи мама?...

<sup>159</sup> Тепер я хотіла б, щоб ви уявили собі почуття нещасних батьків, від яких полетіли всі їхні діти

groaned everyone, although none of them could imagine the feelings of the unfortunate abandoned parents»<sup>160</sup> [7, с. 65].

Дора – героїня твору «Історія шукачів скарбів», після смерті мами виконує роль старшої серед своїх сіблінгів: «Dora told us to sit on the floor in a row, in order of seniority, and she took turns pointing at one of us with a finger in a copper thimble»<sup>161</sup> [9, с. 36]. Вона розповідає їм, що добре, а що погано, що не варто робити: «— You can't do that, it's no better than stealing or taking pennies from the pocket of the coat that dad hung in the hallway»<sup>162</sup> [9, с. 40]. Іноді дітям не подобається серйозність старшої сестри і вони починають вередувати: «Here Dicky said that if you listen to Dora, you can't play anything at all»<sup>163</sup> [9, с. 41]. В кінці кінців дівчинка впадає у відчай, адже її ніхто не слухає, а вона просто виконує обіцянку своєї матері: «Мама просила мене, она говорила: «Dora, take care of the little ones so that they behave well, try to keep them out of trouble so that they are happy»<sup>164</sup> [9, с. 189].

Отже, лідер серед сіблінгів регулює поведінку своїх братів чи сестер, виступає замість дорослого. У творі «Діти залізниці» цю роль виконує Боббі, яка припиняє сварки між Філіс та Пітером. У казці Джеймса Баррі «Пітер Пен» - Венді, яка тимчасово стає мамою для братів на острові Небувалія. Дора з «Історії шукачів скарбів» виховує сіблінгів після смерті мами, але така серйозність сестри не завжди подобається її братам і сестрам.

---

<sup>160</sup> О-о-о! — застогнали усі, хоча насправді ніхто з них ні на йоту не міг уявити почуття нещасних покинутих батьків

<sup>161</sup> Дора звеліла нам сісти на підлогу рядком, за старшинством, і вона по черзі вказувала на когось із нас пальцем у мідному наперсті.

<sup>162</sup> Так не можна, це нічим не краще, ніж красти чи тягати пенні з кишені пальта, яке тато повісив у передпокої

<sup>163</sup> Тут Діккі заявив, що якщо Дору послухати, то взагалі ні в що грати не можна.

<sup>164</sup> Дора, потурбуйся про малюків, щоб вони поводитися добре, постарайся вберегти їх від біди, щоб вони були щасливі

#### 4.4. Спільна мета як засіб об'єднання

Едіт Несбіт у романах «Історія про шукачів скарбів» та «Діти залізниці» розвиває ідею кооперативної економіки. Діти родини середнього класу намагаються знайти гроші, щоб допомогти фінансово батькам [12, с. 103].

У романі «Діти залізниці» сіблінги перестають сваритись, щоб їхня мама не засмучувалась: «Mom noticed that we don't fight and that's good. We must continue to behave like this»<sup>165</sup> [6, с. 138].

Коли Пітер поділився із сестрами ідеєю красти вугілля зі станції, і їх спіймали, дівчата почали заступатись за брата: «We are no less guilty of Peter. We helped transport coal - and knew where he got it»<sup>166</sup> [6, с. 32]. Після усунення дітьми аварії на залізниці, сіблінги наголошують на спільному досягненні мети: «-And we saved them, - said Peter, emphasizing the word 'we'»<sup>167</sup> [6, с. 91]. Коли Пітер травмує ногу, сестри допомагають йому: «-If only there was something to read - said Peter. ...-I can run to the doctor, - suggested Phyllis - He will definitely find something. - Perks has a whole bunch of magazines...»<sup>168</sup> [6, с. 146]. Діти переймаються один за одного: «Peter was so upset that something had obviously happened to Bobby»<sup>169</sup> [6, с. 149].

Сім'я Бастаблів з «Історії про шукачів скарбів» опинилась у скрутній фінансовій ситуації після смерті матері. Шестеро дітей об'єднує спільна ціль – знайти гроші для відновлення маєтку родини. Спільними зусиллями вони намагаються досягти поставленої мети. Ноель дуже захоплюється написанням віршів, тому його сіблінги допомагають йому гарно оформити збірку та

---

<sup>165</sup> Мама помітила, що ми не сваримось і це добре. Треба й далі так поводитись

<sup>166</sup> Ми винні не менше за Пітера. Ми допомагали перевозити вугілля – й знали, де він його бере

<sup>167</sup> І це ж ми їх врятували, - сказав Пітер, роблячи наголос на слові «ми»

<sup>168</sup> От якби ж було щось почитати – казав Пітер. ...-Можу збігати до лікаря, - запропонувала Філіс – У нього точно щось знайдеться. - У Перкса є ціла купа журналів...

<sup>169</sup> Пітер так розхвилювався через те, що з Боббі, очевидно, щось трапилось

завезти до Лондона: «We transcribed Malabar's Downfall and six other poems on coated paper very beautifully - Dora did this, because she has good handwriting, and Oswald painted Malabar sinking with all sails»<sup>170</sup> [9, с. 56]. Також діти піклуються один про одного: «I grabbed an umbrella - Dora always takes an umbrella with her in case of rain, because Noel gets bronchitis from any trifle»<sup>171</sup> [9, с. 6]. Сіблінги стараються поступатись одне одному і не конфліктувати: «Dora wanted to be the editor-in-chief. And although Oswald also wanted to be an editor, especially the chief, he gave in to her: after all, she is a girl»<sup>172</sup> [9, с. 8].

Отже, у творах Едіт Несбіт діти середнього класу, що опинились у скрутній фінансовій ситуації об'єднуються, щоб знайти гроші для забезпечення добробут родини. Головні герої роману «Діти залізниці» заступаються один за одного під час викрадення вугілля, а в «Історії про шукачів скарбів» сіблінги допомагають своєму брату Ноелю видати збірку віршів.

---

<sup>170</sup> Ми дуже гарно переписали «Загибель Малабара» і шість інших віршів на крейдований папір — це зробила Дора, оскільки у неї гарний почерк, а Освальд намалював Малабар, що тоне, з усіма вітрилами.

<sup>171</sup> Я схопив парасольку — Дора завжди бере парасольку з собою, на випадок дощу, тому що у Ноеля від будь-якої дрібниці починається бронхіт

<sup>172</sup> Дора захотіла бути головним редактором. І хоча Освальд теж хотів бути редактором, особливо головним, він поступився їй: адже вона дівчинка

## 5. Тема обмеження свободи

Мотиви простору та його обмеження є спільними для багатьох творів англійських письменників періоду кінця XIX – початку XX ст.

Біле Ікло у однойменному творі Джека Лондона спочатку був обмежений стінами печери і дуже прагнув на волю всупереч заборонам вовчиці-матері.

На початку твору «Поклик предків» Бек теж мав свободу у діях, на що вказують описи величності маєтку на початку твору. Коли його поміщають у клітку, він розгублений, так само як і Біле Ікло був розгублений, коли його прив'язали до дерева: «There he lay for the remainder of the weary night, nursing his wrath and wounded pride. He could not understand what it all meant»<sup>173</sup> [3, с. 7], «The cub could not understand. He was appalled. The awe of man rushed over him again»<sup>174</sup> [1, с. 81]. Після неволі тварина починає зовсім по-іншому сприймати свободу. Бек з величезною швидкістю виривається з клітки: «he was there on the inside, snarling and growling, as furiously anxious to get out»<sup>175</sup> [3, с. 5].

У повісті «Подорож на Сліпучому» головний герой Джо відчуває це обмеження свободи на емоційному рівні. Батько змушує його навчатись, адже вірить: всього можна досягти у цьому світі лише з гарною освітою: «You can hope to do something and become something only through studying»<sup>176</sup> [4, с. 38]. Але Джо не може сконцентруватись на читанні, його приваблює свобода: «But the same force that had drawn him to the window now made him go to the table, put the history book on top of the other books, unlock the door and go out into the hall»

---

<sup>173</sup> Лютий на своїх кривдників, морально пригнічений, він цілу ніч пролежав у цій клітці і ніяк не міг збагнути, що це все означає

<sup>174</sup> Вовчєня нічого не розуміло. Його охопив жах. Воно знову затремтіло перед людиною

<sup>175</sup> Він докладав несамовитих зусиль, аби скоріше вибратися з клітки...

<sup>176</sup> Ти можеш сподіватися щось зробити і кимось стати тільки за допомогою навчання

<sup>177</sup> [4, с. 11]; «This is life, these people really live, breathe freely on a wide expanse of water»<sup>178</sup> [4, с. 35].

У романі Джека Лондона «Морський вовк» Хемфрі Ван-Вейден обмежений бортами корабля «Привида». Капітан Вовк Ларсен дуже жорстоко поводитьсь з новоприбулим, не дає можливості зійти на сушу: «-Be kind enough to give them a signal so that they ferry me to the shore. “Very sorry, but I dropped my signal book overboard,” the captain replied, and laughter was heard in the group of hunters»<sup>179</sup> [5, с. 41]. «It so happened that, against my will, I fell into slavery to Wolf Larsen»<sup>180</sup> [5, с. 42]

Перехід від відкритого простору до замкненого можемо простежити у романі Кіплінга «Мауглі». Хлопчик Мауглі, що виріс у джунглях серед тварин потрапляє у селище до людей. Хлопець, що раніше звик спати просто неба, не може заснути у будинку: «When it was time to go to bed, Mowgli did not want to go to bed in a house that looked like a panther trap»<sup>181</sup> [2, с. 94]. Тому коли господарі засинають, він втікає через вікно. Чоловік Месуа розуміє поведінку хлопця: «Remember that he had never slept in a bed before»<sup>182</sup> [2, с. 95].

Тема обмеження свободи присутня у творі Чарльза Кінгслі «Діти вод». Йдеться про хлопчика сажотруса Тома, який перебуває у власності містера Граймса. Простір дитини обмежений лише трубами: «As for cleaning pipes, and

---

<sup>177</sup> Але та сама сила, яка тягнула його до вікна, тепер змусила його підійти до столу, покласти підручник історії поверх інших підручників, відімкнути двері та вийти у передню

<sup>178</sup> Ось це життя, ці люди справді живуть, вільно дихають на широкому водному просторі

<sup>179</sup> - Будьте ласкаві дати їм сигнал, щоб вони переправили мене на берег. -Дуже шкодую, але я упустив свою сигнальну книгу за борт, - відповів капітан, і в групі мисливців почувся сміх.

<sup>180</sup> Так трапилося що я мимоволі потрапив у рабство до Вовка Ларсена

<sup>181</sup> Коли настав час лягати спати, Мауглі нізачо не хотів лягати в хаті, що була схожа на пастку для пантер

<sup>182</sup> Пригадай, що до цього часу він ніколи не спав у ліжку

constant hunger, and whipping, he believed that this was the way the world worked»<sup>183</sup> [8, с. 6].

У свідомості Тома формуються відповідні цінності і він вважає жорстоку поведінку свого хазяїна нормою: «He also dreamed of the time when he would grow up and become his own master, and would sit in a tavern and drink beer and smoke a pipe...»<sup>184</sup> [8, с. 1]; «And he will intimidate them and give slaps in the face just like his master»<sup>185</sup> [8, с. 1]. Тому звик виконувати важку та брудну роботу, тому коли бачить чисто одягненого грума, подумки критикує його: «Tom looked at himself with distaste - and decided that the boy was just a pouty turkey, who put on airs because of his smart clothes, and that he did not know at all how to earn a living»<sup>186</sup> [8, с. 1].

Хлопчик прагне свободи і коли чує від незнайомої ірландки про море, одразу ж мріє побачити його: «And she began to tell Tom how the sea was noisy <...> so that Tom wanted to see everything himself and be sure to swim in the wonderful sea»<sup>187</sup> [8, с. 45]. Але коли Том потрапляє у море, у нього з'являється страх невідомості: «— It must be the sea! Well, wide! If I swim further, I'm sure I'll get lost, or someone will eat me»<sup>188</sup> [8, с. 211].

Отже, тема обмеження свободи – одна з основних у творах Джека Лондона «Біле ікло» та «Поклик предків». Через те, що тварин зачиняють у приміщенні чи клітці, їхня поведінка змінюється в гірший бік. Мауглі, що звик жити в

---

<sup>183</sup> Щодо чищення труб, і постійного голоду, і побиття, то він вважав, що так вже влаштований світ

<sup>184</sup> Ще він мріяв про той час, коли виросте і стане сам собі господарем, і сидітиме в корчмі та питиме пиво і палитиме люльку.

<sup>185</sup> І він так само залякуватиме їх і роздаватиме ляпаса, як і його господар

<sup>186</sup> Том з відразою оглянув самого себе — і вирішив, що хлопчисько просто надутий індик, що вважає себе кращим лише через свій шикарний одяг, і що той зовсім не знає, як заробляти собі на життя.

<sup>187</sup> І вона почала розповідати Тому, як шумить море <...> так що Тому захотілося самому все побачити і обов'язково викупатися в чудовому морі

<sup>188</sup> Мабуть, це і є море! Та й широке! Якщо я попливу далі, то, напевно, загублюся, або хтось з'їсть мене

джунглях, не може довго перебувати в стінах хатини. Хемфрі Ван-Вейден з роману «Морський вовк» потрапляє у пастку – корабель «Привид». Головний герой твору Джо відчуває обмеження свободи на емоційному рівні, адже батьки змушують його навчатись. Містер Граймс з твору «Діти вод» тримає Тома у неволі, змушуючи хлопчика виконувати брудну роботу.

### 5.1. Перехід до відкритого простору

Коли Тома з новели Чарльза Кінгслі «Діти вод» привозять за місто, він безперестанку розглядає все, що навколо нього: «And they walked and walked, and Tom tirelessly turned his head around, because he had never been out of town before»<sup>189</sup> [8, с. 14]. Цей перехід до відкритого простору позначається і на фізичному стані хлопця: «His ears are ringing again»<sup>190</sup> [8, с. 34]. Том до кінця не розуміє реальної величини всього, що його оточує. Оскільки, раніше він був обмежений лише трубами, тепер йому все здається ближчим та меншим, ніж воно є насправді: «But he was wrong to think that he would be down in five minutes - the house was at least a mile away, and even a thousand feet down»<sup>191</sup> [8, с. 40].

Також дуже важливим є процес самоідентифікації. Том вперше бачить себе у дзеркалі, спочатку не розуміючи, хто стоїть перед ним: «Looking around, he suddenly noticed a little black freak in rags, his eyes were inflamed, red, and his teeth were white»<sup>192</sup> [8, с. 56]. Поступово він дізнається все більше про навколишній світ: «He had never been in the forest before, but he was a smart enough kid and understood that he could hide in the bushes or climb a tree»<sup>193</sup> [8, с. 58]; «What are bees? Tom asked. — They make honey. - What is honey? Tom asked again»<sup>194</sup> [8, с. 34].

Отже, перехід до відкритого простору супроводжується певними змінами у свідомості Тома з роману Чарльза Кінгслі «Діти вод». Хлопець не розуміє

---

<sup>189</sup> А вони йшли і йшли, і Том невтомно крутив головою на всі боки, адже він ніколи ще не бував за містом.

<sup>190</sup> У вухах у нього знову задзвеніло

<sup>191</sup> Але він помилявся, вважаючи, що спуститься за п'ят хвилин — будиночок був на відстані не менше милі, та ще й на тисячу футів униз

<sup>192</sup> Озирнувшись, він раптом помітив маленького чорного виродка в лахмітті, очі у нього були запалені, червоні, а зуби білі.

<sup>193</sup> Він ніколи ще не був у лісі, але він був досить кмітливим хлопцем і розумів, що зможе сховатися в кущах або влізти на дерево.

<sup>194</sup> - А що таке бджоли? - спитав Том. - Вони роблять мед. - А що таке мед? — знову спитав Том.

реальних величин предметів, відчуває дзвін у вухах. Також він проходить важливий етап самоідентифікації та пізнання навколишнього середовища.

## Висновки

Отже, у цій роботі ми зазначили важливість звернення до актуальних соціальних проблем у дитячій літературі. Для цього ми проаналізували праці таких літературознавців та дослідників, як Бруно Беттлгейм, Зілібель Мтуман та Маїшіко Дорін. Науковці наголошують на тому, що самостійне осмислення художньої літератури та обговорення її в класі допоможе дитині в майбутньому розуміти себе та емоції інших. Позначають цей процес терміном бібліотерапія. Оскільки в англійській літературі кінця XIX – початку XX ст. часто підіймається проблема взаємодії людини з довкіллям, ми розглянули теорію екокритики, що є новою течією у літературознавстві. Цей літературознавчий підхід виник у США під впливом англо-американського романтизму, де природа розглядалась як божественне, а людина – як частина цієї системи.

Ми розглянули тему сепарації у двох аспектах: як поступовий свідомий процес та як різкий вихід із зони комфорту. Джек Лондон описує перехід до самостійності на прикладі тварин. Ми можемо поділити процес сепарації на декілька етапів: перші спроби покинути домівку, подолання внутрішнього страху перед невідомим, адаптація до нового середовища, самостійне життя. Потрапляючи у нове середовище, сепаровані герої усвідомлюють несправедливість світу та відчують тугу за рідним домом. Адаптуючись до нового суспільства, вони знаходять собі наставників чи ворогів. Едіт Несбіт описує сепарацію дітей під час кризи у сім'ї, коли батьки зайняті роботою. Лаура Райдоніс Бейтс зауважує у своїй статті, що дівчатка набагато швидше сепаруються через свою внутрішню потребу піклуватись про інших, тому Венді з казки Пітера Баррі «Пітер Пен» погоджується стати мамою для хлопчиків на острові Небувалія. Через жорстоке поводження та різкий вихід із зони комфорту у Білого ікла з однойменного твору Джека Лондона та Бека поведінка стає більш агресивною. Пітер Пен з однойменної казки Джеймса

Баррі має погані асоціації з дитинством, тому уникає розмов про маму. У центрі твору «Діти вод» хлопчик-саяотрус Том, що все життя зазнавав знущань від, тому проектує цю поведінку на тварин. У підводному світі хлопчика опікують феї, увага та теплі слова яких дуже незвичні для Тома.

Взаємини людини й тварини у літературі цього періоду – актуальна тема. Джек Лондон у творі «Біле Ікло» описує життя вовка, який переходить під повну владу свого господаря. Тварина вважає людину богом, якому варто підкорюватись, придушуючи свої природні інстинкти. У літературі цього періоду людина вища за тварину на як на інтелектуальному, так і на фізичному рівні. Люди використовують звірів як засіб забезпечення своїх меркантильних цілей. Редьярд Кіплінг на початку книги «Мауглі» демонструє беззахисне становище людини перед твариною, коли долю малюка у джунглях вирішують на Скеї Ради. У центрі роману Джека Лондона «Морський вовк» капітан корабля Вовк Ларсен та матроси на його кораблі нагадують своєю поведінкою тварин, мають примітивне мислення, основу якого складає теорія соціального дарвінізму. Діти краще взаємодіють з тваринами. Наприклад, у казці «Пітер Пен» собака Нана – нянька сім'ї Дарлінгів та відчуває малюків на духовному рівні. Діти вод з однойменного твору Чарльза Кінгслі живуть у підводному світі та допомагають морським тваринам. Мауглі – дитинча, що змалечку виросло в джунглях та смоктало вовче молоко.

Автори Едвардіанської епохи (1901-1910) підіймають тему взаємин між братами та сестрами з точки гендерної стереотипності. У творі Джека Лондона «Подорож на «Сліпучому» та романі Едіт Несбіт «Діти залізниці», брати критикують поведінку сестер, аргументуючи це їхньою біологічною статтю. Несбіт намагається спростувати будь-які стереотипні уявлення про професії та поведінку протилежних статей. Присутній мотив конкуренції між сіблінгами в

плані навчання («Подорож на «Сліпучому»), матеріальних речей («Діти залізниці») тощо. Вовк Ларсен з роману «Морський вовк» ненавидить свого брата та намагається бути кращим у всьому. Один із сіблінгів виступає авторитетом, лідером. У «Дітях залізниці» це Боббі, що постійно припиняє сварки між братом та сестрою, у «Пітері Пені» це Венді, що стає тимчасовою мамою для своїх сіблінгів та інших хлопців на острові Небувалії, а у «Історії про шукачів скарбів» - Дора. Діти-лідери дуже відповідально ставляться до своїх обов'язків, проте це не завжди подобається їхнім братам і сестрам. Крім цього, Едіт Несбіт у романах «Історія про шукачів скарбів» та «Діти залізниці» розвиває ідею кооперативної економіки, коли діти намагаються знайти гроші, щоб допомогти фінансово батькам.

Тему обмеження свободи часто зустрічаємо у творах кінця XIX – початку XX ст. У творах Джека Лондона «Біле ікло» та «Поклик предків» тварин зачиняють у приміщенні чи клітці та їхня поведінка стає агресивною. Мауглі, що звик жити в джунглях, не може довго перебувати в чотирьох стінах. Хемфрі Ван-Вейден з роману «Морський вовк» потрапляє під контроль капітана Ларсена. Головний герой твору Джо відчуває обмеження свободи на емоційному рівні, адже батьки змушують його навчатись. Містер Граймс з твору «Діти вод» тримає Тома у неволі, змушуючи хлопчика виконувати брудну роботу. Перехід до відкритого простору супроводжується суттєвими змінами та у сприйнятті навколишнього середовища жертвою та позначається на фізичному стані поневоленого.

### Джерела:

1. London, Jack. *White Fang*. Open Road Integrated Media, Inc., 2002. 203 p.
2. Kipling, Rudyard. *The Jungle Book*. Dorking : Templar Publishing, 2006. 194 p.
3. London, Jack. *The Call of the Wild*, Lerner Publishing Group, 2002. 128 p.
4. London, Jack. *The Cruise of the Dazzler*. Mattituck, N.Y., Amereon House, 1982. 115 p.
5. London, Jack.. *The Sea-Wolf*, Open Road Integrated Media, Inc., 1998. 255 p.
6. Nesbit, Edith *The Railway Children*, Wells, Gardner, Darton, 1993. 205 p.
7. Barrie, J. M.. *Peter Pan*, Quarto Publishing Group USA, 2015. 170 p.
8. Kingsley Charles. *The water-babies*, O.S. Felt, New York, 1864. 289 p.
9. Nesbit, Edith. *The story of the treasure seekers: being the adventures of the Bastable children in search of a fortune*, University of California, London, 1899. 281 p.
10. Bates, Laura Raidonis "Sweet Sorrow": The Universal Theme of Separation in Folklore and Children's Literature. *The Lion and the unicorn*: Brooklyn, 2007, p 48-64.
11. Gavin, Adrienne. *The Child in British Literature: Literary Constructions of Childhood, Medieval to Contemporary*. Palgrave Macmillan, 2012. 275 p.
12. Parkes C. *Children's literature and capitalism: Fictions of social mobility in Britain*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012. 255 p.
13. Chez K. *Victorian dogs, Victorian men: affect and animals in nineteenth-century literature and culture*. Columbus: The Ohio State University Press, 2017. 183 p.
14. Kreilkamp I. *Minor creatures: persons, animals, and the Victorian novel*. Chicago: The University of Chicago Press, 2019. 205 p.
15. Hernandez A. Jack London's Poetic Animality and the Problem of Domestication. *Journal of modern literature*. 2021; p. 41-55.
16. Colson D. *America's Darwin: Darwinian Theory and U.S. Literary Culture*. *Studies in American Naturalism*, 2015; p. 91-94.
17. Hediger R. *Becoming with Animals: Sympoiesis and the Ecology of Meaning in London and Hemingway*. *Studies in American naturalism*. 2016; p. 5-22.
18. Flegel M. *Conceptualizing cruelty to children in nineteenth-century England: literature, representation, and the NSPCC*. Burlington, UK: Ashgate Pub. Company; 2009. 208 p.

19. Bettelheim B. The Uses of Enchantment. The Meaning and Importance of Fairy Tales. Great Britain : Vintage, 2010. 352 p.
20. Mitchell-Kamalie, L. The Application of Bibliotherapy with Primary School Children Living in a Violent Society. Unpublished MA Dissertation. Western Cape: University of the Western Cape, 2002. 98 p.
21. Mtumane Z, Mojapelo MD. Social issues faced by children which can be solved through children's literature. International Journal of Research In Business and Social Science. 2022;11(5): p. 449-459.
22. Strehle E. Social Issues: Connecting Children to Their World. Children's literature in education. 1999. 213 p.
23. Статкевич Л. П. Теоретико-методологічні форманти сучасної екокритики. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія. - 2017. - Вип. 76. - С. 100-103.
24. Sanders, Valerie "Lifelong Soulmates?": The Sibling Bond in Nineteenth-Century Fiction. The Johns Hopkins University Press, 2013. Vol. 39, No. 2, pp. 54-57
25. Dunnigan S, Lai S, Association for Scottish Literary Studies. The land of story-books: Scottish children's literature in the long nineteenth century. Glasgow: Scottish Literature International, an imprint of the Association for Scottish Literary Studies; 2019.
26. Talairach L. Animals, museum culture and children's literature in Nineteenth-Century Britain: curious beasties. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2021. 316 p.
27. Arizpe E, Smith V. Children as readers in children's literature: the power of texts and the importance of reading. London: Routledge; 2016. 158 p.
28. Froud M. The Lost Child in Literature and Culture. London: Palgrave Macmillan UK; 2017. 198 p.
29. Baker, Ronald L. "Folklore and Literary Relations: Some Approaches." *Indiana English*, 2006. Vol. 29, no. 2. p. 6–16.
30. Luthi, Max. "The Fairy Tale Hero: The Image of Man in the Fairy Tale." *Folk and Fairy Tales*. Ed. Martin Hallett and Barbara Karasek. Ontario: Broadview P, 1996. 298 p.
31. Kanarowski, E. A.. The Influence of Bibliotherapy on Children's Attitudes Toward Peers Who Use Augmentative and Alternative Communication. PhD Thesis: The University of Utah, 2012. 105 p.
32. Lopata, H. Z. & Levy, J. A. *Understanding Social Problems Across the Life Course*. London: Rowman & Littlefield Publishers, 2003.
33. Gavin, Adrienne E. and Andrew F. Humphries. 'Worlds Enough and Time: The Cult of Childhood in Edwardian Fiction.' *Childhood in Edwardian*

- Fiction: Worlds Enough and Time*. Ed. Adrienne E. Gavin and Andrew F. Humphries. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009, p. 1–20.
34. Holland, Patricia. *Picturing Childhood: The Myth of the Child in Popular Imagery*. London: I. B. Tauris, 2004.
  35. Honeyman, Susan. *Elusive Childhood: Impossible Representations in Modern Fiction*. Columbus: Ohio State University Press, 2005.
  36. James, Allison, Chris Jenks, and Alan Prout. *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press, 1998.
  37. Morgado, Margarida. 'A Loss Beyond Imagining: Child Disappearance in Fiction.' *Yearbook of English Studies*, 2002. p. 244–259.
  38. Rose, Jacqueline. *The Case of Peter Pan, or The Impossibility of Children's Fiction*. London: Macmillan, 1994.
  39. Springhall, John. *Coming of Age: Adolescence in Britain, 1860–1960*. Dublin: Gill and Macmillan, 1986.
  40. Zornado, Joseph L. *Inventing the Child: Culture, Ideology, and the Story of Childhood*. New York: Garland, 2001.
  41. Robson, Catherine. *Men in Wonderland: The Lost Girlhood of Victorian Gentlemen*. Princeton: Princeton UP, 2001.
  42. Reynolds, Kimberley and Nicola Humble. *Victorian Heroines: Representations of Femininity in Nineteenth-Century Literature and Art*. New York: New York UP, 1993.